

ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Ազգային, Գրական, Քաղաքական, Գիտական,

54^{րդ} ՏԱՐԻ, 2. ՇՐՋԱՆ

ԹԻԻ 5

26 ՄԱՐՏ 1905

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ինչո՞ւ չեն վճարուի (խմբագրական)	Տ. Ա.
«Մարդը» — Յիսուսի մը ուսանողի կեանքն	ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ
Սիսի Մայրավանքը	ՄՈՒՇԵՂ ՎԱՐԴԱՊԵՏ
Բանաստեղծութիւններ	
Փոքորիկը	ՎԱՐԴԳԷՍ
Տենջանք	Մ. ՈՒՂՈՒՐԼԵԱՆ
Մոմէ բանդիկը	Խ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ
Նրազի պահեր (Արձակ Բերքուած)	ՇԱԽԱՍԳ ԾԻԱԾԱՆ
Ռումանոս Սեփեմեանի մը շուրջը	Տ. Ա.

Խմբագրական Նօթեր. — Զանազանք:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍԻՍ Շաբաթաբերքի տարեկան բաժանորդագրին է Կ. Պոլսոյ համար Կառսուն դրո. եւ գաւառներուն համար յիսուն դրո., կանխիկ վճարելի: Արտասահման՝ 12 Ֆրանք կամ 5 բուլլի: Թղթաստրական ծախքը խմբագրութեան վրայ է: Վեցամսեայ բաժանորդագրութիւն չընդունուի: Բաժանորդագրութիւնները կը սկսին ամէն ամսոյ մէկին: ՄԱՍԻՍ հրատարակ կ'ելլէ ամէն շաբաթ առտու:

Ձի հրատարակուած ձեռագիրները եւ չեն դարձուի:

ՄԱՍԻՍԻ մէջ կ'ընդունուին նաեւ ծանուցումներ, դիւրամասչելի պայմաններով:

Զեմ-Բէ Կը ԾԱԽՈՒԻ ՀԱՏԸ ՔԱՌՍՈՒՆ ՓԱՐԱՅԻ
Հասցէ

درعليه ده غلطه ده (ماسيس) غزته مى اداره مى

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՍԻՍԻ

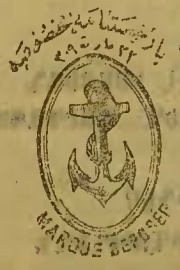
Կ. Պոլիս, Ղալաթիա

Rédaction de la Revue MASSIE

Galata, Constantinople

Ծագումնական

Թէլը, որ այսօր գրեթէ բոլոր ժողովրդաց գլխաւոր ըմպելին դարձած է, ա՛յնքան բաղմամբիւ տեսակներ ունի որ, արդարեւ դժբաղդներուն համար բաւական դժուար է լու ընտրութիւն մը ընել: Այդ տեսակներէն ոմանք նշանաւոր են իբր փորձաշատ եւ քաղցրաբոյր, ոմանք ալ թէեւ նոյնքան ախորժելի համ ու հոտ չունին, գերազանց են սակայն իբր կաշուարիչ եւ զօրացուցիչ. վերջապէս իւրաքանչիւր թէյ իբ ուրոյն յատկութիւններն ունին որոնք զինքը կը դանդաղեն ուրիշ, տեսակներէ:

Սակայն կալ թէյ մը, որ այդ յատկութեանց ամէնէն կարեւորները կը միացէ իբ վրայ, այսինքն՝ գոյն, համահոտ եւ մանուշակագուրիչ եւ զօրացուցիչ անգուգական ազդեցութիւն մը, եւ այդ թէյն է ձաքոն ցի քիլը. որ այդ յատկութեանց շնորհիւ կը յարմարի ամէն տարիքի ու կազմութեան, ամէն կլիմայի եւ եղանակի եւ ամէն ճաշակի:

Եւ այդ շնորհիւ կը յարմարի ամէն տարիքի ու կազմութեան, ամէն կլիմայի եւ եղանակի եւ ամէն ճաշակի:

Յալրուեան եւ Իսազուլեան քիլի մեծ վաճառատունը, իր բաղմամբիւ յաճախորդաց ծառայութիւն մը մատուցանելու համար, այս անգամ մեծաքանակ ներածած է ճաքահական գուտ թէյ մասնաւոր եւ իսկական աւափերով եւ կը հրաւիրէ օգտուիլ այս առիթէն բոլոր անոնք, որ կը փոփաքին ունենալ թէյ մը:

Համով, հոտով, առողջապահիկ եւ կազդուրիչ:

Սոյն վաճառատան մէջ կան նաեւ հնդկական, չինական, Սէլան եւ Ժովուի տե՛ս նաեւ տեսակ թէյեր:

5-10

Ուսադուրիւն մաքալի

ՏՈՔԹ. Բ. ԷՍԻՐԶԷ

Հանրաճանօթ մանուկաբու եւ կնաբուաբու (gynécologue), Տօքթօր Էմիլ Զէլ 15 տարեկան գործունէութեամբը մեծ համարու առաջած է, կը ծանուցանէ յոր. գոյ յաճախողներուն թէ քակտանք փախադրած է Պէքեար փողոց թիւ 18 Բաց ի վերայիշեալ լար մասնագիտութենէ կը բուժէ նաեւ նորագոյն մէթօտերով ջղային եւ հոգեկան ու երեւակայաւոր ամէն տեսակ հիւանդութիւնները, ինչպէս նէվրոսթէնի եւ tic անուանուած անքի երեսի եւ ուսերու աղեղ եւ ակամայ շարժումները եւ դաշտանի դաղորումէ յառաջ եկած ջղային խռովումները եւ երիտասարդական մօլիքները, ինչպէս նաեւ գրեհմօլիքը, մօրիֆիւմամօլիքը եւ այլն: Կրթակիներէն զատ ամէն օր կէսօրէն սկսեալ մինչեւ երեք ժամ հիւանդ կընդունի, եւ ուրաթ օրերը ձիւրաբար կը դարմանէ վկայեալ աղքատները: 5-10

ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Գորգի մաքրութեան եւ նորոգութեան (Գրասենեակ՝ Մահմաւ - փաշա, Թարագճըլար, Մեծ Նօր Խանի կից, Թ. 37):

Այս հանրածանօթ գործարանին մէջ կը մաքրուին ազատաւ եւ փոշոտ թէ՛ մետաքսէ եւ թէ՛ բարդէ ամէն տեսակ ընտիր գորգեր, քիմիական դեղորէից միջոցաւ, առանց ո՛ր եւ է արատ կամ հետք ձգելու: Ընդհակառակը, բոլորովին նոր երեւոյթ մը կ'առնեն այս գործարանին մէջ մաքրուած գորգերը:

Ունի նաեւ առուելութիւն մը նոր գորգերու վրայ, այն է թէ՛ այս գործարանին մէջ մաքրուած գորգերը դերձ կը մնան ցեցերու (կիւլէ) կեր ըլլալէ:

Կը նորագութին նաեւ օրեւէ կերպով մշտաւ աւած գորգեր:

Սոյն գործարանը կը առանձնէ նաեւ պատրաստել նոր գորգեր, ինչ մեծութեամբ ու ճաշակով որ ուղուի:

Յանձնարարութիւնք պէտք է ուղուին գրասենեակը:

Դիւրամատչելի պայմաններ:

5-10

CAISSE PATERNELLE ՔԷՍ ԲԱԴԵՌՆԵԼ

ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ
ՀԻՄՆԵԱԼ Ի ԲԱՐԻՁ 1841 ԻՆ

ԿԸ ԴՈՐՄԷ ՖՐԱՆՍ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀՊԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱԿԱԿ ՇՈՒՆ ՏԱԿ

Այիգրէն ի վեր ապահովագրեալներու եղած վնասում 300 միլիոն ֆր.
Այիգրէն ի վեր արձանագրեալ ապահովագրութիւնք 700 միլիոն ֆր.

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՔ ՖՐ. 85,000,000

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒՆ ԵՒ ՊԱՆԵՍ 62,750,000

Ուրեմն ընթացիկ ապահովագրութեանց դուստրին վրայ պահեալի համեմատութիւնն է 74% որով ՔԷՍ ԲԱԴԵՌՆԵԼԻ ընծայած երաշխաւորութիւնը գեր ի վեր կը հանդիսանայ ուրիշ ընկերութեանց ցոյց առած երաշխաւորութիւնէն:

Ընկերութեան վարչական Խորհուրդը կազմուած է Ծրանայի ամէնէն նշանաւոր դրամատէրներէն. ինչպէս

Մ. ՌԸՆԷ ՊՐԻՍ, Արեւմտեան Ծրանայի երկաթուղեաց ընկերութեան եւ Բրէտի Լիօնէի վարչական Խորհրդոյ անդամ.

Մ. ՄԱՐԲԻՍ, ՏԸ ՖԼԵՌ, Դրանսադրանդի ընկերութեան վարչական Խորհրդոյ անդամ.

Մ. ԿՈՄՍ, ՏԸ ՍԵՆ ԿԻԼԶԷՄ, նախկին գանձապահ.

Մ. Օ. ՄԱԶԸՐԱ, Ընդհ. Տնօրէն Բրէտի Լիօնէի.

Թուրքիոյ Տնօրէն Պ. ԱՍՏՈՒԱՄԱՏՈՒՐ

Պալիս, Սալթան-Համա, Բասաժ Բաթըրճըզլու

Ընկերութեան վրայ տեղեկութիւն առնելու համար դիմել Բրէտի Լիօնէի.

ԾԱՆՈԹ. — Ծանաւոր դիմել պիտի տրուի այն ֆանիչին, որ կապեալ արդիւնք մը ի սխալման պարագային:

5—10

ԱԴԱՄ ՎԱՐԴԵԱՆ

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Ամեն տեսակ բօնաֆիլի ապրանքաց

Մեծ-Նուկայ, Բիւրքէններու դրան կից, Թ. 41—43

Նայնպէս, արանց եւ կանանց ճաշակաւոր հովանոցներու վաճառատուն, Պալիս, Սալթան-Համա, Միտիւր Դրամատուն դէմ թիւ 58:

Սոյն երկու վաճառատուններուն մէջ գտնուած ապրանքները, թէ՛ Բօնաֆիլի վերաբերեալ եւ թէ՛ արանց ու կանանց յատուկ հովանոցներ, իրենց գեղեցկութեան կը միացնեն տեղեւորութիւն, եւ դիւրամատ. չելի գիւններու առաւելութիւնն ալ կ'ընծայեն հասարակութեան:

Աղամ վարդեան մեծապէս գոհ Բողոսցած է իր բազմաթիւ յաճախորդները:

Կ'արժէ որ Շաւկայ ելլող ամէն ընտանիք այցելէ անգամ մը այս երկու վաճառատունները՝ եղանակին պէտքերը հազաւու համար:

5—10

ՏՕՔԹ. Ե. ՄԱՍԻՍ

ԲԵՐԱ ԹԱԳՍԻՄ ՓՈՂՈՑ ԹԻԻ 12

Ամէն տեսակ ներքին հիւանդութիւններէ դատ, մասնագիտաբար եւ երկար ամիսներէ ի վեր կը դարձանէ ստամոքսի, աղեաց, միզային ճանքաներու հիւանդութիւնները, ջղային տկարութիւնները, հին եւ նոր գրգռական ախտերը: Այս վերջին ախտերը առանց ստամոքսի խանգարման եւ նորագոյն մեթոսներով չը բուժէ կարճ միջոցի մէջ:

Հիւանդ կընդունի ամէն օր կէս օրէ վերջը: Զօրեղութիւն օրերը միայն ձրի 15—10

Ինքն երախայ մը նիշար է և չի զաւաւիր նէ, ախորժակ չունի և կերածը կատարեալ չի մարսեր նէ, և ակապոյնները — որոնք չեն մեծնարկոր նէ — ոչ բնականապէս միւս ադետները կ'աւելցնէ՝ թող իրեն տրուի.

Մերկայ մանկանց համար արտօժելի կերակուր և ղեզ մին է, և երախայն զայն խմած ատեն վերջի աստիճանի ուրախութիւն ան մէջ կ'ըլլայ: Մայրը շուտով կը տեսնէ թե ինչպէս երախայնը բոլոր վիշտերը անմիջապէս կը դադարին. որպէս թէ նոր արեւուն և նոր կեանքի բոլոր անկախզուծիւնները չնչկովմէ մանկան արտերը առողջութեան և զուարթութեան փոխադրեցին: Երախայն միշտ պատրաստ է այս նոր (ուստիլը) քմեկեկքին և արտօժակով կըլծէ: Կրօնիկ գաւառէն և պզտիկ ճիւղմանկ աղապաները առանձն ջուրի և վիշտերու կ'ըրկսին երևան ելլել: Բագօթի Բաղդատթութիւնը երախայնից առողջաբար գիրութիւնն և զաւառովմ կուտայ, մարտողութեան կ'օգնէ և մարմնայ ինդհանուր զօրութիւն կը պատճառէ:

բոլոր տղայոց Սիրելին է ե զանոնք շուտմբ վարդապոյն երեղթի
ե զօրատու ե կատարեալ առողջութեան պատկերնեցու կբ փութե
Բագօթի Բաղարուրութիուն՝ վրան այս նշանով վարդապոյն
Իսթեթի մէջ ծաղուած շիշերէն՝ կբ ճանչցունի:

Եկեղեցու վրայ ասոր ուշա-
գրու թիուն ընել պետք է:

Բնութիւնը Գեղարքայի եւ Գեղարքայի շրջանը:

20

ՎԻՔԹՈՐԻԱ ՏՀ ՊԵՐԼԵՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԱՄԷՆ ԴՐՈՒՅԻՒՆ ԿԸ ԳՈՐԾԱԴԻՔԷ

Ունի կեսանքի, օժիտի, արկածի, ցման բուսակի միտքեր
VICTORIA ՎԻՔՏՈՐԻԱ ՏԸ ՊԵՐԼԷՆ կեսանքի ապահովագրութիւններ ունի թէ
DE բժշկական քննութեամբ եւ թէ առանց բժշկական քննութեան
BERLIN Առանց բժշկական քննութեան եղած կեսանքի ապահովագրութիւններ
բուն վճարումները շարժական մասնավճարներով տեղի կունենան,
սկսեալ 5 դրուէն

Ապահովագրեալ գումար 1903ին Ֆր. 1,325,000,000

Պահեստի դրամ 1903ին » 510,000,000

Հաստատում 1853 սեպտ. 20ին ար-
այւկանհրով արձակով եւ ուղղակի
կառավարութեան հսկողութեան ներ-
քէ :

ԸՆԿ . ԴՐՄԱՏՈՒՆՆԵՐԸ

Օսմ. Կայսր Պաշայա
եւ Բրէտի Լիոնէ

Լիազոր Ընդհ. Ներկայացուցիչ
ՄԻՀՐԱՆ ՍԻՆԷՄ ԴԱԼՖԱՅՆԱՆ
Պոլիս Քաթրերնոլլու Խան

ՏԽԱՆԷ
ԹԱՐՈՒԹԻՒՆ Մ. ԳԵԶԵՃԱՆ

4 - 50

ՄԱՍԻՍ

54^{րդ} ՏԱՐԻ, 2. ՇՐՋԱՆ

ԹԻՒ 5

26 ՄԱՐՏ 1905

ԻՆՉՈՒ ԶԵՆ ՎՃԱՐՈՒԻՐ

Իր գերազանցապէս ղուարթախոհ ու ֆանթազիսթ յօդուածովը՝ Մասիսի վերին թիւին մէջ՝ շա՛տ լուրջ խնդիր մը մէջտեղ կը դնէր Քրիզանթէմ, — լրագրական աշխատակցութեանց վճարման խնդիրը, որ մասնաւորապէս կը հետաքրքրէ, այս միջոցիս, մեր թերթին խմբագրութիւնը՝ երիտասարդ գրագէտի մը կողմէ յարուցուած միջադէպի մը առթիւ:

Եւ որովհետեւ այս միջադէպին սկզբունքի խնդրի մը ձեւը տալ կ'ուզուի, որ լրագրական — գրականութեան կը վերաբերի ուղղապէս, կ'արժէ զբաղիլ անով, առանց՝ անշուշտ՝ անձնականութիւններ անուանելու:

Պարզենք իրողութիւնը երկու բառով: Երիտասարդը որուն կ'ակնարկենք, — մեր նորագոյն գրիչներուն մէջէն լատագոյններէն մէկը, որ հինգ տարիէ ի վեր գնահատելի աշխատակցութիւն մը նուիրած է Մասիսին ինչպէս նաեւ ուրիշ պարբերականի մը ու օրաթերթի մը, — այս անգամ խմբագրութեանս կողմէ իրեն ուղղուած գրաւոր հրաւերին իբր պատասխան՝ բերանացի կերպով հաղորդել կուտայ մեզի, թէ «Դրամական փոխարինութեամբ միայն պիտի գրէ այսուհետեւ»: Իր իրաւունքին մէջն է, բնականաբար, և ոչինչ ունինք առարկելիք իր այս պահանջմանը համար: Կա՛մ վճարել իրեն կամ հրաժարիլ իր աշխատակցութենէն:

Բայց մեր բարեկամը ու նախորդ աշխատակիցը որ, աւելորդ չլլայ թերեւս շեշտել, նիւթական հանգստաւէտ վիճակ մը ունի և շաբաթական քանի մը յօդուած գրելու չի կարօտիր ապրելու համար, չի բաւականանալով իր այս ձեռնպահութեամբը, կը հա-

մոզէ նաեւ իրեն ժամանակակից գրողներ, նորեր ու նորագոյններ, իր օրինակին հետեւելու և բացարձակ պայման դնելու գրամական փոխարինութիւնը՝ իրենց գրական աշխատակցութեան: Մինչև իսկ ըսին թէ նամակագրութեան դիմելու յոգնութիւնն յանձն առել է, նոյն բանը քարոզելու համար գաւառացի գրագէտներէ ոմանց ալ, և իր ձայնը ուսումնական վանքի մը խորն ալ լսելի ընել տալու նախանձախնդրութեամբ, նոյն բանը գրել է եղբր նաեւ Արմաշ, Տ. Մեսրոպ վրդ. նորոյեանին, չիչելով թէ Հարմակի անդրանիկ յօդուածը Մասիսին մէջ էր որ երեւցաւ հինգ տարի առաջ, և այս գրական ծածկանունն ալ Մասիսի խմբագրութեան կողմէ ընծայուեցաւ իրեն, որ սիրայօժար ընդունեց: Բաւական toupet ունենալու է ուրեմն մարդ, — Քրիզանթէմին բացատրութեամբը, — այս բարոյական կապերով թերթի մը կապուած պատուակալ աշխատակցի մը ըսելու համար «Այսուհետեւ առանց գրամ առնելու մի՛ գրեր»:

Մինչև Գամոնտօ փողոցի կղզիացած ու խաղողիկ խմբագրատան գրասենեակը հասնող այս տարտամ արձագանգներէն կը հետեւցնենք, ուրեմն, թէ այս գրական — գրամական նախանձախնդրութեան հեղինակ երիտասարդը ո՛չ թէ ինքզինքին համար սկզբունք մը, նոր կանոն մը հաստատել է, — որուն համար ո՛չ ոք զինքը մեղադրելու իրաւունք պիտի ունենար, — այլ մանաւանդ տեսակ մը boycottage ստեղծել կուզէ Մասիսին դէմ:

Այստեղ է որ կը հարկադրուինք վէճի բռնուիլ իր հետ:

Լրագրական աշխատակիցները երկու որոյ

դասակարգի կը բաժնուին մեր մէջ, — ասոնք որ գրականութիւնը ու խմբագրութիւնը իր արուեստ մը և ապրուստի միջոց մը կը նկատեն, և ասոնք որ հաճոյքի համար կը գրեն՝ իրր *amateur*։ Այս վերջինները աւելի կարեւոր թիւ մը կը կազմեն, նոր գործերու մէջէն յաջողածներուն հառնելով որոնք կըստուարացնեն զայն։

Եթէ եւրոպական լրագրութիւնը մեզի օրինակ առնել ուզէինք, հարկ էր որ ամէն գրուածք, նոյն իսկ ոտանաւորը, վճարուէր։ Բայց մեր գրագէտները, բանաստեղծները, հինները ու նորերը հաւասարապէս, իրենք առաջինը եղած են մօտէն իրական դաղափար մը կազմելու մեր լրագրութեան, մանաւանդ Շաքաթաթերթերու կամ Հանդէսներու վտիտ պիւտճէին վրայ, որ հաղիւ կը բաւէ տպագրական և յարակից ընթացիկ ծախքերուն, և այս համոզումը ունենալով հաստատապէս՝ միտքերնուն չեն անցուցած բնաւ ու չեն անցուներ վարձատրութեան խնդիրը։

Վարձատրութիւնը, իրենց համար, այն բարոյական գոհացումը ու վայելքն է զոր կը գտնեն՝ իրենց գեղեցկագոյն գրուածքները հրատարակելով իրենց համակրած կամ հաւնած թերթին մէջ որուն հետ մտաւորական հաղորդակցութեամբ մը, սերտ աղերսով մը կը կապուին։ Անոր տեւականութեանը ու յաջողութեանը մէջ՝ ամէն մէկը իր դերը կ'ունենայ, և ինքզինքնին կը նկատեն բարոյական բաժնէտերէրը գրական—հաւաքական գործի մը զոր փալեցուցած ու զարգացուցած ըլլալուն համար համեստ հպարտութիւն մը զգալու իրաւունքը ունին։

Ճաշակով ու խնամքով պատրաստուած պարբերական մը, — վասն զի այս խորհրդածութիւնները չեն կրնար կէտ առ կէտ պատշաճիլ օրաթերթերուն, — կը նմանի սալօնի մը որուն գեղարուեստական երեկոյթներուն արուեստասէրներ (*amateurs*) միայն կը հրաւիրուին մասնակցելու, հազուադէպ բացառութիւններ ըլլալով իր արուեստովը ապրող առօրի մը համար որ տաղանդ մը կը ճանչցուի և որ իր տեղը պէտք է ունենայ յայտագրին մէջ, ըլլա՛յ երաժշտական, թատերական կամ գրական։

Եւ աւելի առաջ երթալով, կրնանք աւելցնել, — մի՛շտ մեր պարբերականներուն վրայ խօսելով, — թէ թերթ մը որչափ աւելի ծանօթ ու սիրուած գրագէտներ ունենայ իրեն պատուակալ աշխատակից՝ այնքան աւելի բարձր կը պահէ իր գրական վարկը։ մինչդեռ, այդ միեւնոյն աշխատակցութիւնները եթէ դրամի զօրութեամբ, — և ի՛նչ հեզնութիւն, այստեղ, «գօրութիւն» բառը՝ չնչին վարձատրութեան մը համար որուն խօսքը ընել չպիտի արժէր, — ձեռք բերուած ըլլային, թերթը նախասիրութիւն մը վայելած չպիտի ըլլար և ո՛չ ալ իր խմբագրական ուղղութիւնը մասնաւոր գնահատման մը առարկայ դարձած՝ այդ գրագէտներուն կողմէ։

1900էն մինչև 1904, մի՛ միայն Մասիսի մէջ էր որ գրեց Զօհրապ, անգամ մը միայն բացառութիւն ընելով օրաթերթի մը ի նըպաստ։ Եւ այս հնգամեայ շրջանի առաջին երեք տարիներու միջոցին՝ հաճոյքով հրատարակեց այս էջերուն մէջ իր բեղմնաւոր մտքին գեղեցկագոյն արտադրութիւնները, երբեմն ոտանաւորներ իսկ, որոնք առանձնայատուկ դրոշմ մը կուտային այս թերթին։ Եւ եթէ գրագէտ—փաստաբանին ծանրազբաղ վրձակը ներէր՝ կը հաւատանք որ յաջորդ երկու տարիներն ալ (1903—1904) նոյն եռանդով պիտի նուիրէր մեզի իր թանկագին աշխատակցութիւնը, թէ և պատահական՝ բայց պատուաբեր երեւումներ ունեցաւ ու միշտ յուսալից ենք որ պիտի ունենայ այսուհետեւ ալ։

Այսպէս նաև այն ծանօթ գրագէտներն ու բանաստեղծները որոնք երկցած են կամ կը շարունակեն երեւնալ Մասիսին մէջ, թէև անոնց մեծագոյն մասը ուրիշ թերթերու ալ գրէ։ Բայց միշտ պատուակալ եղած է մեր վայելած աշխատակցութիւնը, հիններուն կողմէ՝ իրր նախասիրութեան նշան մը ու նորագոյններուն կողմէ՝ իրր մտաւորական յարգի միջավայր մը ուր իրենց նախասիրածները կատարած են ատենօք։

Դրամական փոխարինութեան պահանջում մը պիտի անէացնէր, պիտի ոչնչացնէր բոլոր այս բարոյական առաւելութիւնները, և զբողին մտաւորական վայելքը պիտի խանդա-

բէր: Ու այս այսպէս պիտի տեսէ, որչափ
ատեն որ մեր խմբագրութիւնները լի լինակի
չըլլան նիւթական արժանաւոր փոխարինու-
թիւններ ընելու իրենց աշխատակիցներուն ու
յօդուածագիրներուն, — գէթ անոնց որոնք
յօժարին ընդունիլ:

Եթէ այսօր, լրագրական ասպարէզէն
դուրս գտնուող մէկ քանի գրագէտներ կը
փոխարինուին, ընդունուած եւ յարգուած
բացառութիւններ են՝ խմբագրութեան ու
գրողին միջեւ մտաւորական հաղորդակցու-
թիւն մը ու մտերմութիւն մը կենալով միշտ:
Մեր լրագրութեան նիւթական վիճակին հա-
մապատասխանող դրութիւնը՝ պատուակալ
աշխատակցութիւնն է, որուն դէմ փորձուող
բօքսականս մը ճղճիմ արդիւնքներ միայն
պիտի տար, — ինչպէս տեսնուեցաւ ներկայ
պարագային մէջ, — շատ շատ զրկելով այս
կամ այն թերթը՝ այս կամ այն գրողին աշ-
խատակցութենէն, բայց բնա՛ւ չունենալով
հիմնական ու ընդհանուր ազդեցութիւն մը:

Երկրասարդ գրագէտը, որ այս խնդիրը
հրապարակ հանելու հարկին մէջ կը լինէ
զմեզ, Մասիսի էջերը բաց պիտի գտնէ իր
առջեւ, — ինչպէս գտած է միշտ, — ինքն ալ
իր տեսակէտները պարզելու համար՝ ուղղա-
կի մեր լրագրութեան ու գրականութեան
վերաբերող այս հիմնական հարցի մասին:
Լա՛ւ է որ խմբագիր և աշխատակից, միան-
գամ ընդ միշտ, հասկնան զիրար:

Տ. Ա.

Յաջորդ թիւով

Գրական — Իմաստասիրական յօդուած մը

ԱՏՐՈՒՇԱՆԷ

որուն վերերեւումը, Մասիսի միջոցաւ,
մեր գրական — լրագրական հրապարակին
վրայ, հաճոյքով ողջունուեցաւ ամէն գրա-
սէր ընթերցողներու կողմէ:

Փոթորիկ կար ծովուն վըրայ. ծովեղերքէն՝
կը դիտէի զայրուցքը բուն՝ ալիքներուն.
Մռնեղնութիւնը կը փրփրէր, կ'ոռնար հեռուն,
վայրի նուագ մը զոր տարրերն անեղ կերպէն:

Կոհակները կը ցցուէին երկինքն ի վեր,
կարծես բռնունցքն ովկէանին՝ անհունին
դէմ —

Որոտները կը փախչէին լուռ, դալկադէմ,
Ու կապոյտը կը թխպանար հոն մըթաստուեր:

Տաղնապայոյզ սարսռանքով մը դողահար,
Դէպի ծովափ կը դիմէն կուր ու նաւաւար,
Ներըզգալով արհաւիրքին սարսափն անգութ:

Անդունդին խոկն ունի սրտիկս ալ վերաւոր,
Երբոր հոգիս կը տազնապի սիրովն անոր:

Ո՛ր է սակայն սէր — փոթորկին կայանն ան.
Քոյթ:

Այն ծաղկաւէտ ճամբաներէն
Ուր քայլեցինք մենք քով քովի,
Երջանկութեամբ սիրուողի,
Հիմայ մինակ կ'անցնիմ նորէն:

Վարդերն անո՛ւշ դեռ կը բուրեն,
Սակայն բան մը պակաս թւի,
Այն ծաղկաւէտ ճամբաներէն
Ուր քայլեցինք մենք քով քովի:

Կը ժպտի հե՛ղ լոյսն ալ վերէն,
Սիրաբոս սիրոյ դեռ ծարաւի
Յիշատակովդ կը խռովի,
Երբոր կ'անցնիմ դանդաղօրէն
Այն ծաղկաւէտ ճամբաներէն:

Վ.Ա.ԲԳԳ.Ի.Ս

ՄԱՐԴԸ

(ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՈՒՍԱՆՈՂԻ ԿԵԱՆՔԷՍ)

ԱՏՐՈՒՇԱՆԻՆ

— Սարսափին մէջ գերագոյն և հեշտագին հաճոյք մը կայ, կ'ըսէր բարեկամս ինծի ցուցնելով Ատրուշանին գեղեցիկ գրուածքը Մասիսի մէջ. կարծես մարդուս բոլոր զգայարանքները մէկէն կ'արթննան և ինչ մը կայ չգիտեմ անսահմանելի այն տաքնապալից և զգլխիչ զգայնութեան մէջ որ բոլոր մը կը տեւէ յաճախ և որուն յիշատակը սակայն կը թրթռայ միշտ մեր հոգւոյն մէջ:

Ինչ մը վիճաբանեցանք. գրաւող, զգլխիչ, ամէնէն սաստիկը՝ սարսափի զգացումը, այո՛, կ'ընդունիմ. բայց հաճոյքի ո և է եւրազ չէի կրնար ընդունիլ անոր մէջ և ըսածս բացատրելու համար պատմեցի իրեն ինծի պատահած բան մը որ իմ ուսանողութիւնի յիշատակներուս մէջ ամենէն յաճախ մտաբերածս է:

Բարիզ դառնալուս երկրորդ տարուան սկիզբն էր: Այն ատեն Պուլվառ Արաօ կը բնակէի, վեցերորդ յարկը պղտիկ սենեակի մը մէջ որ բակի վրայ կը նայէր. այսինքն պղտիկ քառակուսի միջոցի մը վրայ՝ հորի պէս խոր (վեց յարկի բարձրութիւն) այնպէս որ գետինը բնաւ չէի տեսներ, և ծակծկուած պղտիկ պատուհաններով որոնցմէ օրը երկու անգամ գէշ պատրաստուած կերակուրներու նողկանք պատճառող հոտեր դուրս կ'ելնէին և կը ծածանէին անվերջանալի: Վերը միայն քառակուսի երկինք մը կը տեսնէի, ան ալ յաճախ ծածկուած մօտակայ դորձարաններու ս'է ու վատառողջ ծուխով և կամ յուսահատական և խոնաւ մշուշով մը. երբ երկինքը բացառաբար կապոյտ տեսնէի, այնպիսի մանկական ուրախութիւնով մը կը լեցուէր հոգիս որ ինծի կը թուէր թէ կատարեալ և անխառն երջանկութեան համար կապոյտ և լուսաւոր երկինքը կը բաւէ մարդուս:

Երբեմն նաեւ բակին խորութիւններէն, ճենճով և կասկածելի պարարտ մասնիկներով

ծեփուած չորս պատերուն մէջէն թափառական երգիչի մը ձայնի ոլորտները կը բարձրանային, այնպէս որ կը ձգէի աշխատութիւնս և պատուհանին մօտ կ'երազէի... կ'երազէի...: Եթէ օրի օր պարպաւրի մը իր խեղդուկ և հեծեծագին երաժշտութիւնը բերէր հոն, չեմ գիտեր ինչո՞ւ անորինակ տիրութիւնով մը կը համակուէր հոգիս և sentimental փափաքներ կ'ունենայի լալու իմ անարե ու մեղամաղձոտ սենեակիս մէջ:

Յուսաբեկութիւններ և դառնութիւններ ունեցած էի և բոլորովին միմեկի կը կրելու համար բոլոր ատոնք և որոճալու իմ հոգեբուս վրայ այդ ցուրտ ու տխուր սենեակին մէջ որուն պատուհանէն գիշեր ատեն կը կարծէի խոշոր և մթին փոսի մը եղերքը գըտնուիլ: Իմ բնակած տունս դորձաւորներու ընտանիքներ կը բնակէին մինչև հինգերորդ յարկը. բայց վեցերորդը՝ պղտիկ սենեակներէ կազմուած, բոլորովին գրաւուած էր՝ օտար ուսանողուհիներէ, տխուր և խարտեալ աղջիկներ որ տաժանքով կը բարձրանային վեց յարկը, անարիւն և մեղամաղձոտ դէմքեր որոնց աչքերուն մէջ սակայն կորովի և կամքի լոյսը կը ցոլար հանդարտ և անվերջ իրարու կը ժպտէինք և կը բարեւէինք ալ երբեմն, բայց դեռ յարաբերութիւն չունէի իրենցմէ ոչ ոքի հետ: Դիշերները՝ երբ անոնք իրարու սենեակ կը հաւաքուէին, nostalgique և սրտաբեկ մօտիկ կ'ընէի օտար երգերու ելեւէջը և կամ մանաօլիւնի վտիտ և sentimental թրթռացումը. և կարելի է՝ հաւատալ, այդ ժամերուն միայն բոլոր կորովս, բոլոր իմ ներսս աւրացած որոշումներս, տոկալու մօլեռանդ կամքս, ձիւնի կտորի մը պէս կը հալէին և վհատութեան ցուրտը կը զգայի հոգւոյս մէջ: Ահ, այդ մանաօլիւնի չնչին և բեկբեկող ձայնը... կարծես միշտ իր ջլատող թրթռացումը ականջիս մէջ պիտի մնայ ու պիտի յիշեցնէ ինծի իմ տկարացումներս, իմ յուսահատութիւնս Պուլվառ Արաօի տրտում սենեակին մէջ...

Ըսի թէ յուսաբեկութեան և դառնութեան մէջ էի այն ատեն, հետեւաբար դիւրին կը հասկցուի երբ ըսեմ թէ իմ աղգա-

կիցներէս մէկը չէր գար դուռս զարնելու և կը պատահէր որ օրերով, երբեմն չարաթնութեամբ, իմ լեզուովս բառ մը չարտասանէի: (Այդ միջոցին էր որ հայերէն մտածելու վարժութիւնս կորսնցուցի): Մէկ քանի օտար ծանօթներ ունէի, գրեթէ ամէնքն ալ ուսանող և չափազանց զբաղած, այդ միջոցին, քննութիւններով. հետեւաբար առաւել քան երբեք առանձնացած կ'անդէի և աշխատութեան ժամերէս դուռս կը խորասուզուէի էտկար Բօի ընթերցանութեան մէջ: Ատենէ մը ի վեր շատ կը կարգայի էտկար Բօ և Պօտըլէս որոնք իմ սնարի գիրքերս եղած էին և քննադատելի առաջ յամբարէն, բառ առ բառ կ'արտասանէի *Fleurs du mal*էն սօնէ մը, իբր թէ կաթիլ կաթիլ գինովցնող և խռովիչ ըմպելի մը լամէի. վերջապէ՛ս... բոլոր ասոնք կ'ըսեմ աւելի որոշ յայտնելու համար հոգեկան այն վիճակը որու մէջ կը գտնուէի, երբ առաւօտ մը Օրիորդ Չավացքա - օտար բարեկամուհի մը—չափազանց տգիտն և անբեկած, սենեակս մտաւ:

—Ահ, չես գիտեր, չես գիտեր, ինչ տարօրինակ բան է ինծի պատահածը, ա՛լ անկարելի է որ ես այս տունին մէջ մնամ, անկարելի է, սարսափէ և վախէ պիտի մեռնիմ գիշեր մը...

Շատ մը անկապակից լռուեր արտասանեց այսպէս, գրեթէ հեկեկալով, որոնց մէջ միայն որոշ կը հասկնայի «Ահարկու, սարսափելի բան է»:

Օրիորդ Չավացքա երիտասարդ սիրուն աղջիկ մըն էր, գրականութեան ուսանողուհի ինծի պէս, որուն հանդիպած էի Տէշանէի դասերուն միջոցին: Շատ խարտեալ, շատ փափուկ, Չավացքա կը տառապէր կուրծքի հիւանդութենէ մը և իր տարիները համրուած էին: Ինքն ալ գիտէր ասիկա և չէի հասկընար, իրաւամբ չէի հասկնար ինչո՞ւ իր վաղանցիկ երիտասարդութիւնը եկած էր անցընել Բարիդի աղքատ ուսանողներու թաղին մէջ, այնքան զրկանքներով և տաժանքով լեցուն կեանքի պայմաններուն տոկալով, որուն խորը պահուած դառն և մասնաւոր հաճոյքը բոլորովին անմատչելի ըլլալու էր իր անարի, երազող և փափուկ հոգիին:

Արդ, Չավացքա ինծի պատմեց.

«Անցեալ օր, կէս գիշերը անցած, դրանս կը զարնէին. մէկէն արթնցայ և գոչեցի «ո՛վ է ան». պատասխան չկայ՝ բնականաբար, ըսի իւրովի, երազիս մէջ լսած ըլլալու եմ և իրականութեան հետ կը չփոթեմ, արդէն ո՛վ կրնայ ըլլալ այդ ժամուռն... քիչ մը արթուն մնացի և մտիկ ըրի ապահովուելու համար. ճայն չկար, վերստին քնացայ. բաւականատեն անցաւ երբ ընդոստ արթնցայ. դարձեա՛լ դուռը... մտիկ ըրի այս անգամ սրբտաարօի. դիմացի Պօքա հիւանդանոցին զանգակը երեք զարկաւ. ժամը երեքին... պաղ քրտինքով մը ճակատս ողողուեցաւ. դժբաղդութեան մը կամ վտանգի մը զգայնութիւնը զիս վերստին գրաւեց... բայց նորէն խորհրդածեցի... «մարդ չկայ, ինծի այնպէս թուեցաւ» և ինքզինքս պիտի համոզէի երբ այս անգամ երեք ուժգին հարուած լսեցի դրանս վրայ... չուրջս ամէն կողմ այնքան լուռ էր այդ միջոցին որ ինծի թուեցաւ թէ քաղաքը պարպուած էր ու սիրտս այնքան ուժով կը բաբախէր որ վայրկեան մը կարծեցի թէ անոնց հարուածներն էին որ լսեցի քիչ մը առաջ... բայց ո՛չ, չփոթուելու տեղի չկար, երեք հարուածները աւելի ուժգին զարնուեցան դրանս, երբ միւսնոյն ատեն մարդու շնչառութիւն կը լսէի, խռպոտ, անորոշ, չարադուշակ շնչառութիւն մը... ինչ ընել, սենեակս խոր մթութեան մէջ էր, բայց իմ ընդլայնած աչքերս հետզհետէ կրցան որոշել կարասիներուն գիծերը... ու բոլոր այդ միջոցին կը զգայի որ դրանս առաջը մէկը կար: Այսպէս մնացի անձկութեան և սարսափի մէջ բաւականատեն, յետոյ շնչառութիւնը հետացաւ և ոտքի համար ձայներ լսեցի իբր թէ մէկը գուլպաներով և զգուշութեամբ քայլեր գետնի վրայէն. մինչև առաւօտ չկըրցայ քնանալ և երբ լոյսցաւ բոլորովին...»

—Պա՛հ, ըսի ընդմիջելով զինքը, տղայական վախ մը ունեցեր ես, Չավացքա՛, թեթեւօղիկ դրացի մը ըլլալու է ապահովաբար որ քեզի տէ՛րած է և ո՛ր է գործաւորուհի մը կարծելով ուղած է անգամ մը փորձել...

— Ես ալ ճիշդ այդ բանը խորհեցայ, երբ անգամ մը լոյս էր և լսեցի որ ամէնքը արթնցած են տունին մէջ և նոյն իսկ խորհելով գիշերուան պատահածին, տեսայ որ շուշափելի ու է բան չկար, թէ կրնար ինծի այնպէս թուած ըլլալ և թէ ծիծաղելի էր նոյն իսկ ուրիշներուն պատմել այսքան անորոշ բան մը. բայց վախը սրտիս մէջ էր և հիտեւեալ գիշերը դժուարաւ քնացայ:

Պրօքա հիւանդանոցը կէս գիշեր կը զարնէր երբ արթնցայ և վստահ եմ՝ առանց ու է պատճառի. բայց բոլոր զգայարանքներս այնպիսի գրգռման մը մէջ էին որ խառն աղաղակներ կարծես կը լսէի և աչքիս լուսեղէն ու խուսափուկ ձեւեր կ'երևային: Յանկարծ նոյն խուլ և կակուղ ոտնաձայնը որ չեմ գիտեր, ո՞ր ուղղութիւնէն կը մօտենար՝ սենեակիս. . . այո՛. . . ճիշդ նոյն ձայնն էր, տարակոյս չկայ. յետոյ նոյն շնչառութիւնը, անորոշ, չարաչուք. . . կարծես թէ փոսի մը վրայ կախուած մնացած ըլլայի, տարօրինակ զգայնութիւն մը որ երազի մէջ յաճած կ'ունենանք զիս կ'անէացնէր, ա'լ կորսնցուցի ժամանակի տեւողութեան զգացումը ինչպէս ինքնապաշտպանութեան բնազդը, երբ որոշ հարուածներ զիս ցնցեցին:

— Ո՞վ է ան, պոռացի անդիտակցաբար:

— Օրիո՛րդ, կակաղեց ձայն մը դրան ետեւէն, քանի մը լուցկի կրնա՞ք տալ, շատ կաղաչեմ, բոլորովին մոլթն եմ:

— Չունիմ, ըսի յանկարծ չոր ձայնով մը:

— Օրիո՛րդ, ձեր դրացին եմ, եթէ ունիք՝ կը խնդրեմ որ տաք որովհետեւ մոռցայ առնելու եւ. . .

Ահ. . . դրանս կղպանքին ձայնը, զոր ի դուր դարձուց. նեղը զրած էի. . . բայց այդ սրիկան, այդ ոճրագործը (ո՞վ գիտէր թէ ինչ էր) կրնար նիդը բանալ վերջապէս ու է միջոցաւ. մեռելի պէս պաղեցայ անկողնիս մէջ և անդամներս ջղաձգուած և պինդ պրկուեցան, ուղեցի ելնել հագուել, պատուհանը լսնալ և օգնութիւն կանչել, բայց բան մը չկրցայ ընել, բոլոր այս գաղափարները կ'անցնէին, կը փախչէին ուղեղիս մէջէն առանց կամքիս վրայ աղբելու:

Ու այսպէս մնացի չեմ գիտեր որչա՛փ ատեն, որու միջոցին քանի մը անգամ դուռը բանալու ջանքեր եղան մինչև որ վերջապէս խռպոտ շնչառութիւնը անցաւ գնաց և ոտնաձայները կորսուեցան մօտակայ բակի մը մէջ:

Առաւօտուն լուսնալուն պէս իջայ դռնապանին և գանգատեցայ:

— Բու դրացիներդ բոլորն ալ պատուաւոր մարդիկներ են, այդպէս բան չկրնար ըլլալ, ըսաւ ինծի: Այլ սակայն մանրամասնորէն պատմեցի պատահածը, բացարձակ ճշմարտութիւնը. . . մարդը յամառութեամբ դուրսը կը շարժէր. . .

— Չկրնար ըլլալ, օրիորդ, ոչ ոք կարող է գալ ձեզի անհանգիստ ընելու:

— Բայց. . .

Կինը վրայ հասաւ. հարկ եղաւ կրկին պատմել, ու այն ատեն սկսան խնդալ, իբր թէ զուարճալի բան մը ըլլար ըսածս:

— Ի՞նչ տարօրինակ աղջիկ. . . քու ականջիդ եկած ըլլալու է, ո՞վ կուզես որ ժամը երեքին դայ ձեզմէ լուցկի ուղէ այս տունին մէջ, ու մի առ մի թուեցին դրացիներս, պարկեշտ մարդիկ՝ ըստ իրենց և որոնցմէ ոչ մէկը չէի ճանչնար:

— Լա՛ւ, ըսի իրովի երբ տունէն դուրս ելայ և բաց օդին մէջ գտնուեցայ, կ'երեւի հիւանդ եմ, ջղային զարմանալի տկարութիւններու ենթարկուած, այլ սակայն այնքան որոշ էր ամէն բան, Աստուածս. . . ուղեցի տոքթորը տեսնել որ զիս կը խնամէ, բայց զինքը չկրցայ գտնալ: Երէկ գիշեր դժկամակութեամբ մտայ սենեակ, բայց բարեալդաբար օրիորդ Ս. . . եկաւ և մինչև կէս գիշեր միասին մնայինք, իրեն բան մը չըսի, բայց երթալէն ետքը նիդը զրի եւ անպահովութեցայ թէ հաստատ է, յետոյ շատ մը րօժ խմեցի որպէս զի քուս խորունկ ըլլայ եւ պառկելուս պէս քնացայ:

Նորէն. . . ա՛հ, կարելի չէր տարակուսիլ, մարդ մը կար դրանս առաջը, որովհետեւ շատ որոշ լոյսի գիծ մը կը տեսնէի դրանը երկայնքին ճիշդ գոցուած կողմէն որ շատ բարակ բաց մը ունէր, գիտէի. դրեթէ հե-

ւալէն մարդը կ'աշխատէր դուռը բանալու, անկարելի է չհաւատալ. գործիքներու թեթեւ եւ զգուշաւոր աղմուկը կը լսէի, մանաւանդ խարտոցի կռնչիւնը շատ նրբօրէն՝ բայց շարունակական կերպով... յետոյ ահա—Չավացքա ճերմկեցաւ բոլորովին—դուռը բացուեցաւ, այլ եւս լոյս չկար, բայց դուրսի խոնաւ օդը հոսանքի պէս ներս մտաւ եւ չնչառութիւնը, վայրենի կենդանիի խռպոտ հեղքը մօտիկեցաւ քայլ առ քայլ, զգուշաւոր եւ յամրօրէն գէպ ի անկողինս:

Առաւօտուն ինքնինքս գտայ գետինը տարածուած... Ժամերէ ի վեր մարած էի, բոլոր մարմինս կը ցաւէր եւ անդամներս մեռած մարդու սրկումներ ունէին... հազիւ թէ յիշեցի, ահաբեկած կանգնեցայ եւ ալ չեմ գիտեր ինչպէ՞ս հագուեցայ, շտապով, խառն ի խուռն նետելով հագուստներս, սաւաններս...:

Դուռս գոց էր սովորականին պէս և նիզը դրուած. ինչպէ՞ս կ'ըլլայ չեմ գիտեր եւ չիտակ հոս եկայ, ալ կը հասկնաս, գիշեր մը չեմ կրնար անցընել հոն, ա՛լ անկարելի է, անկարելի...:

Չավացքա՝ չափազանց յուզուած՝ սկսաւ տղու պէս լալ:

Պահ մը մտնկոտ մնացի, դիւրաւ պիտի հաւատայի խեղճ աղջկան խօսքերուն, այնքան ճշմարիտ սարսափ կար իր ամբողջ անձին մէջ, բայց կէս մը կասկած կը ներշնչէր ինծի:

—Ամէն բան կարգին էր սենեակին մէջ առաւօտուն, բան մը խառնուած էր, դարանները և այլն:

—Ո՛չ մէկ բան, ամէն բան իր տեղն էր բացի ինձմէ որ գետինը ինկած էի սաւաններու հետ:

—Եւ կ'ըսես որ նիզը դրուած էր ներսէն:

—Բացարձակապէս, դեռ դուռը չբացած դիտեցի և շատ զարհայայ:

—Դիտե՞ս, Չավացքա, ըսի իր պաղած ձեռքերը բռնելով, ինծի կը թուի թէ illusion մը ունեցած ես որ կրկնուած է քանի մը գիշեր...

—Օ՛հ, չէ՛, չէ՛, պէտք չէ որ տան դռնա-

պանին պէս խօսիս ինծի... դուռն պէտք էր հասկնայիր զիս...

—Լա՛ւ, կուղե՞ս որ այս գիշեր գամ և քեզի հետ անցընեմ:

Քիչ մը վարանելէ ետքը՝ Չավացքա ընդունեց առաջարկս:

Իմ քաջութեանս վրայ չէ որ ապաստանած էի բնականաբար, բայց համոզուած էի թէ ջղային տագնապներ էին Չավացքային ունեցածը. յետոյ վախը մինչև այն աստիճան մտած հոգիիս մէջ և առիթ չէի ունեցած անոր ճշմարտապէս գրաւող, սպաննող սարսափին ենթարկուելու:

Այլ սակայն բոլոր օրը մտածեցի Չավացքային պատահածին վրայ և թունաւոր խայթոցի մը պէս—եթէ իրաւ է—գաղափարը զիս ցնցեց քանիցս:

Իրիկունը միասին ճաշեցինք և պտոյտ մը ընելէ ետք վերադարձանք իր սենեակը: Երբ թէյին ջուրը սկսաւ խփալ ալքովին վերայ, ամէն բան մոռցած կը թուէինք և իրարու կը պատմէինք մեր ծննդավայրէն յիշատակներ, ահուշ և բուրումնաւէտ յիշատակներ, իմս լուսեղէն ու արեւով ոսկեղօծ, և իրենները քաղցր ու մեղմ մեղեդիի մը պէս: Այնչափ հեռու երկիրներէ և իրարմէ այնքան օտար, ինչպէ՞ս մերձաւոր կը զգայինք այդ վայրկեանին իրարու, քոյրերու պէս, այնքան դուրգուրանք կար փոխադարձաբար մեր խօսքերուն և մեր շարժումներուն մէջ:

Խեղճ Չավացքա՛, կը յիշե՞ս երբեմն այն գիշերը թէ արդէն բժիշկներուն գուշակածը կատարուած է և քու խարտեալ ու փափուկ գլուխէդ, քու վճիտ և մաքուր աչքերէդ բան մը, բան մը՝ չէ մնացած այլ ևս...

Երբ պառկելու ատենը եկաւ, բոլորովին մոռցած էինք մղձաւանջը զոր մասնաւոր չեշտով մը Չավացքա «Մարդը» կը կոչէր և սկսանք կատակել նոյն իսկ:

—Հիմակ պիտի պառկինք և «մարդուն» պիտի սպասենք:

—«Մարդը» քեզ տեսած ըլլալու է և չպիտի գայ այս գիշեր, կը տեսնես...

—Շնորհակալ եմ complimentին համար, Չավացքա՛, այդքան վախնալիք խրտուիլակ մըն եմ որ «մարդը» փախցնեմ...

— Օ'հ, օ'հ, այդ ըսել չուզեցի, սիրելիս :
Յետոյ Զավայքա գրեթէ բռնի կէս սըր-
ուակ բոմ խմցնել տուաւ ինծի, որպէս զի
քնանամ ու մնացածը ինքը խմեց :

— Ես այնքան գինով եմ, ըսի իրեն, որ
չեմ զարմանար եթէ «մարդեր» ելեւան աչ-
քիս, նոյնը ըլլալու է քեզի համար :

Այս անգամ իրաւ էի . սենեակը սիկառի
ծուխով լեցուած էր և երբ հարկ եղաւ մէկ
ուժգով կէս սրուակ բոմ խմել, կարծեցի թէ
ամէն բան շուրջս կը դառնար լուսեղէն պարի
մը մէջ :

Զավայքային անկողնին դիմացը պառկե-
ցայ, երկար թիկնաթոռի մը վրայ, և դեռ
խօսակցեցանք լոյսը մարելէ ետքը : Եւ որով-
հետեւ կը համոզէի Զավայքային որ գրգռիչ
ըմպելիքներէ զգուշանայ, կ'ըսէր ինծի հա-
մոզելով :

— Բո՛մը, կը տեսնա՞ս, անշնաս ըմպելի է,
և ի՞նչ օգնական աղքատ ուսանողներու եթէ
բո՛մը չըլլար՝ այսքան չէի՝ դիմանար, իրաւ
որ...

Յետոյ խորունկ և ծանր քուն մը արտեա-
նունքներս գոցեց...

Յանկարծակի արթնցայ և նստեցայ ան-
կողնիս մէջ...

— Ի՞նչ կայ, պիտի ըսէի՝ երբ զգացի որ
լեզուս ծանրացաւ բերնիս մէջ և ինկայ ան-
շըշուկ բարձիս վրայ. Զավայքա հանգարտ
կը քնանար. ինչո՞ւ արթնցայ, ի՞նչ կայ, մը-
տածեցի իւրովի. սենեակը խոր մթութեան
մէջ էր և աչքերս բացած կոյրի պէս ի դուր
կը դարձնէի ամէն կողմ, երբ դրանք ուղղու-
թեամբ երկայն լուսեղէն զիծ մը նշմարեցի,
նախ դեղեւուն, յետոյ որոշ. ու խարտոցի
կռնիչը լսեցի նուրբ, բայց յամառ երկաթի
կտորի մը վրայ...

Մէկէն գաղափարը թէ Զավայքային
պտտածը իրականութիւն էր, այնպիսի ա-
նօրինակ և անսահմանելի անձկութիւնով մը
լիցուց զիս որ կարծեցի թէ տաքութեան
դերագոյն աստիճանի մը մէջ պիտի անէա-
նայի և որուն անմիջապէս յաջորդեց սակայն
պաղ և սարսափացուցիչ քրտինք մը ողնա-
շարիս վրայ :

Իրաւի, քաղաքը լուռ էր, իբր թէ ամայի
ըլլար. հեռուէն միայն երբեմն սայլի մը թա-
ւալումը կ'որոտար չարագուշակ : Ու մեր դը-
րանը մօտ «Մարդը», այս անգամ իրական,
սահման, իր խարտոցը կը քսէր երկաթին
վրայ. Զավայքայ միշտ կը քնանար իմ ներ-
կայութենէս ապահով ու չէի համարձակեր
չարժու՛մ մը ընել զինքը արթնցնելու, զինքը
մասնակից ընելու իմ սարսափիս որ հետզհե-
տէ կ'աւելնար և կը յիմարացնէր զիս :

Կամաց կամաց դուռը սկսաւ ճանչել, ա՛յո,
որոյակի, և «մարդուն», շնչառութիւնը, թաւ
և խռպոտ, դուգընթաց կը լսուէր մետաղի
ձայնին հետ :

Յետոյ խարտոցը դադրեցաւ. աչքերս
ընդլայնած սևեռեցի դուռին, լոյսի գիծը
դեղեւեց և մարեցաւ. այն ատեն ա՛յ կարելի՞
է երբեք արտայայտել այն գերադոյն սար-
սափը որ կարծես արիւնս սառեցուց—այն
ատեն կ'ըսեմ, դուռը բացուեցաւ և սենեա-
ս կին մութին մէջ աւելի սև սիւլուէթ մը կանգ-
նեցաւ որ յամբօրէն կը յառաջանար. խոնաւ
եւ ցուրտ օդի հոսանք մը կը մտնէր կիսա-
բաց դռնէն եւ ճակատիս վրայ կը սուռեցնէր
քրտինքը. անշարժ մեռելի պէս աչքերս սեւե-
ռեցի սեւ սիւլուէթին, բայց անկապ անշուկ
կը յառաջանար, անորոշ եւ անձեւ կոյտի մը
պէս, որ մարդկային բան մը չունէր բնաւ,
եթէ իր հարբուխոտ եւ սոսկալի շնչառու-
թիւնը չըլլար որուն գաղթութիւնը իսկ կար-
ծես կըղզայի իմ այնքան սառած դէմքիս
վրայ :

Հոգեվարքի պէս բան մըն էր ասիկա,
որովհետեւ կըղզայի որ սարսափէս պիտի
մեռնէի, եւ եթէ սրտիս բաբախումները չըլ-
լային, այնքան ուժգին որ կը թնդային զը-
րեթէ իմ անարեւկած էութեանս մէջ, բոլորո-
վին պիտի կարծէի թէ ա՛լ ամեն բան լմնցած
է, լմնցա՛ծ...

«Մարդը» կը մօտիկնար ու քանի վայր-
կեանները կ'անցնէին՝ աւելի սաստիկ անձկու-
թիւն մը կ'ընդլայնէր աչքերս մինչեւ որ
կարծեցի թէ տեսնելու անպայման կամքով
աչքերս կը փայլատուէին եւ թէ «Մարդը»
կրնար աչքերուս լոյսը տեսնել. այն ատեն

գոցեցի զանոնք եւ զաղջ արտեւանունքն եւ
րուս ներքեւ զգացի որ լիբերա ալ սառած
էին . . . Բանի՛ բոպէ, քա՛նի ժամ տեւեց այս
ամէնը, չեմ յիշեր, բայց երբ աչքերս բացի՝
տմոյն եւ տխուր արշալոյսը իր մշուշոտ գոր-
շութիւնը կուտար իրերուն . ու սենեակին
մէջ «Մարդը» չկար . Զաւլացքա կը քնանար
միշտ . քիչ մը ետքը սանդուղին վրայ ոտ-
նոճայներ զիս բոլորովին ապահովցուցին,
ուզեցի ելնել, բայց չկրցայ . եւ ուժաթափ,
յոգնած գլուխս դրի բարձին :

Երբ Զաւլացքա արթնցաւ, ուզեց կատա-
կել :

— Զբա՛ր որ «մարդը» այս գիշեր . . .

Բայց ինծի դառնալով ելաւ մէկէն եւ
հարցուց անձկութեամբ .

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ ունիս, ինչո՞ւ այդքան
աժգոյն ես, ըսէ՛ . . .

Հայելիի կտորի մը մէջ ինքզինքս տեսայ
ուրուականի մը պէս ճերմակ . ակռաներս ի-
րար կը զարնուէին եւ աչքերուս տակ սեւ
լայն ծիրեր կային . . .

— Զաւլացքա, պէտք չէ՛ այս տունը մնաս,
ինչ որ ըսիր իրաւ է . . .

Անկէց ետքը Զաւլացքա ամիսներով հի-
ւանդանոց մը մնալ ստիպուեցաւ, ջղային
տաքնապններ ունէր եւ յաճախակի illusion-
ներ : «Մարդը» քանիցս եկած էր իր տագ-
նապններուն մէջ : Ես ալ երկարատեւ տառա-
ռապեցայ եւ ճշմարիտը՝ մինչեւ . Իմա չեմ
զիտեր թէ «Մարդը» իրականն էր թէ պար-
զապէս Զաւլացքաի մղձաւանջներուն թե-
լադրութեան ներքեւ գտնուած էր :

ԶԱՊԷԼ ԵՍՍՅԵԱՆ

ՅԵՄԱՔԻ ՊԱՆԵՐ

Լոյսը մարած սենեակիս մէջ,
Ուր կը հոսին գալար դալար
Յորդ ալիքները մութին,
Ու կ'անհետին
Արծաթ շողերն երազի,
Ես կը վնասեմ, մտամոլար,
Զեռքը փափուկ, երկնային՝
Որ պիտի տայ ինծի ծաղիկն ըսփոփանքին :

Ես կը փնտռեմ,

Հսպասումէն հոգիս հա՛մակ պարտասած,

Հորիզոնին վրայ նըսեմ,

Լոյսի շող մը՝ զոր կըսքօղեն անդուլ վար-
անքն ու կասկած :

Ու տակու,

Կ'իջնէ ձանձրութն երազանքիս

Ու կը պատէ իր մըշուշէ պարուղակովն իմ
հոգիս :

Մտածումը, ինչպէս ճամբորդ ուղեկորոյս,

Կ'անցնի փութով, անձկագին

Երկարածիգ, մերթ լուսաւէտ, ու մերթ ան-
լոյս

Ճամբաներէն իմ մտքին :

Ա՛հ, կըչտապեն, կը փախչին,

Ճամբաներու լոյսերն ամէն,

Յանկարծական խաւարի մը մատնուած,

Ճառագայթի հաղիւ վերջին

Բիծ ու խաղեր կը յամեն

Բովը ճամբուն մըթամած՝

Ուր գիշերը կը տարածուի հա՛մապարիակ,
յամբօրէն :

Ես կը փնտռեմ,

Պատըշգամին վրայ կանգուն,

Զոյգ մը աչքեր՝ մեղեսիկէ որոնց ճըրաղը
վառի

Հոգւոյս մէջ ու խաւարի

Անդո՞նութեան մէջ զըժխեմ :

Պատըշգամին վրայ կանգուն,

Զեռքս յոգնարեկ ճակատիս,

Մինչ կը հոսին գետերն ինչպէս ծով անհուն

Դէպ ի ափունքն երազիս՝

Ես կըսպասեմ

Յորդ ու վըճիտ լոյսերուն,

Որոնց բոցը թրթռուն

Կը ցոլանայ տակաւ ցայգին մէջ հոգւոյս :

ՏԱԽԱՍՊ ՏԻԱԾԱՆ

ՄԻՍԻ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔԸ^(*)

Սոսյ մայր եկեղեցին միակը կը մնայ որ իր արտաքին յօրինուածքով կրցած է դիմա նալ տարիներու քայքայող ուժին դէմ։ Լուռ ու սրբասուն ճգնաւորի մը պէս, ան կը դիտէ ժայռերը և միւս կողմէն դաշտերու ընդարձակ տարածութիւնը, որոնց մէջ մշակի փրկեանքը եռուզեռ մը դրած է դարերէ ի վեր։ Երեկոյ և առաւօտ, փայտէ ու երկաթէ կոչնակներու քիւ-քախներուն մէջէն, կը զօղանջէ զանգակը, ու ահա քանի մը վեղարաւորներ ու քանի մը ծերուկ աշխատաւորներ եկեղեցիէն ներս կը մտնեն՝ իրենց աղօթքը նուագերգելու, անոր անշքացած յաղթ կամարներուն տակ։ Կիրակոս մեծին շինող ձեռքերուն վերջին յուշարձաններն են անոնք, — որովհետեւ պէտք չէ մոռնալ թէ ՌՄԾԹ. թուին Կիրակոս Ա. Կաթողիկոս շինած է արդի վանքն ու եկեղեցին — Խաչ—Օտա կոչուած մեծ շէնքը, և եկեղեցին, որուն խորը, բեմին վրայ բարձրացող աւագ սեղանին բարձրադիր Խաչկալը իր ոսկեղօծ փղփղումին և իր փառայեղ արձանացումին մէջ, միակն է զոր երբեք մարդ տեսած է իր կեանքի օրերուն։ Կարծես ճարտարապետը նոր բաժնուած է իր. Բէն, այնքան անարատ և այնքան անեղծ մնացած է զրեթէ հարիւր տարիներէ ի վեր։ Միայն եկեղեցիին ներքին նորոգութիւնը 1000 ոսկիի գումարի մը կը կարօտի, կարենալ զայն իր նախկին վիճակին վերածելու համար։ Կողմնակի երկու փոքր խորաններուն կամարները տակաւին իրենց

վրայ կը պահեն իրենց նախկին ներկերն ու նկարները, որոնք մեղի բաւական բան կը պատմեն Կիրակոս Ա. ի պատկերադրական ըմբռնութեան և անոր լայն հասկացողութեանը մասին։ Կիրակոս Ա. ի ներշնչումով իւզանկարուած այդ կամարներուն վրայ կը ներկայացոյն բնութիւնն ամբողջ ու աշխատաւոր մարդկութիւնը, և մարդկային բանականութեան արտադրած տրուեստներն ու անոնց վերաբերեալ գործիները։ Դաշտեր՝ որոնք ծովերէ կ'եղբորոին, լեռներ որոնք Ուկրաիններու վրայ կը բարձրանան, երկրագործը որ մածը բռնած իր դաշտը կը հերկէ, իր յոգնած եղները վարելով, հովիւը որ իր ոչխարներու հօտին գլուխը անցած զանոնք արօտէ արօտ ու մարգագետինէ մարգագետին կ'առաջնորդէ, և նաւաստին որ իր նաւին առագաստները հովին պարզած՝ ջուրերու լոյծ ընդերքը կը ճեղքէ վաճառականութեան զարգացումին համար։ Եւ անոնց ամենուն վերեւ լուսադարձ երկնակամարը, ուրկէ անհասնում օրհնութեան մը պէս, կապոյտ լոյսեր կը ցնցողին երկրագնախ վրայ։ Եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան աստիճանաւոր խորանին կամարներուն շուրջը դրեթէ նմանաբինակ տեսարաններով նախընտրած է, ուր մանաւանդ Էջմիածնի և Երուսաղէմի վանքերուն տեսարանները կուգան կրօնաբոյր երրորդութիւն մը կազմելու Սիսի մայրավանքին հետ։ Եւ այդ նկարչական երրորդութիւնը կը մատնանչէ միեւնոյն ժամակ Կիրակոս Մեծի հաշտարար ոգին դէպ ի ընդհ. Հայոց Հայրապետութիւնը։ Միևնոյն ոճով ջրանկարուած են նաև Կիրակոսեան դահլիճին Խաչ—Օտային պատերը, որուն իւրաքանչիւր թեւերուն նկարները և անոնց կազմած ամբողջական համադրութիւնը ի վեր կը հանեն բնութեան հանդէպ Կիրակոս Կաթողիկոսի զգացած պաշտումի ոգին։ Անոնց մէջ չբնականուած չէնքերու և paysagներու նկարներ կան, որոնք իրենց հիանալի ճշգրտութեամբը իրական պատկերացումներ են, և որոնց մէջ perspectif օրէնքը կարելի եղած է կիրարկուիլ ա՛յնչափ՝ որչափ կարելի պիտի ըլլար զայն պահանջել ասկէ դար մը

(*) Մ. Խ. — Ատանայի գրագէտ Առաջնորդը, Տ. Մուչեղ վարդապետ, Կ. Պոլսէն իր պաշտօնավայրը ուղեւորելուն առթիւ Արեւելէին ուղղած էր «Ճամբու Նօթեր» ու գեղեցիկ շարք մը, ուսկից կը քաղենք Սիսի Մայրավանքին այս նկարադրութիւնը որ, իր հարազատ պատկերացումէն զատ, այժմէութիւն ալ ունի՝ Կիրիկիոյ Ս. Կաթողիկոսին այդ դարաւոր ու նուիրական մայրավանքին վրայ տածած հողածութեանը և անոր նորոգման պէտքին առթիւ։

առաջ, դաւառացի արուեստագէտէ մը, Այս տեսակէտներով նոյն իսկ կարելի պիտի ըլլայ ըսել, թէ այդ արուեստագէտը տեղ տեղ ինքզինքը և իր ժամանակի արուեստը գերազանցած է: Չմոռնանք ըսել թէ դարձած հնութիւնը ներկայացնող այս խաչ-Օտան եւս այսօր խարխլած, հազիւ թէ կանգուն կը մնայ, իր կղմինտներու դարձուր բեռին տակ յոգնած վիթխարի մարդու մը պէս:

Այս երկու չէնքերէն—կիւղեցի եւ խաչ-Օտան—դուրս, այլեւս չկայ չէնք մը, հինէն մնացած, որ անցորդի մը կամ դիտողի աչքին դարնէ: Բանի մը մթին ու նկուղաձեւ սենեակներ կ'ամբողջացնեն վանքին աւերակներուն շարքը: Յաւալի է խոստովանիլ թէ Կիլիկիոյ նախորդ կաթողիկոսները, որոնք գիտցած են այնքան անիրաւ կերպով շահագործել ժողովուրդին բարեպաշտութիւնն ու հաւատքը, երբեք չեն ուղած հետեւիլ իրենց մեծ նախորդին շինարար ընթացքին, ու աւելի հաճոյք դառցած են կարծես վանքը աւերակներու վերածելով, ու խորհելով միայն իրենց անձնական կիրքերուն, հաճոյքներուն և սին փառասիրութիւններուն գոհացումին: Հիմա, այդքան տարինիւ շարունակական քայքայումներէն յետոյ հազիւ թէ Կիլիկիոյ արդի Շնորհազարդ Ս. Հայրապետին ձեռքն է որ կ'երկնայ այդ աւերակներուն վրայ, հոն վերսկսելու համար հայրապետական ու վանական կաղմակերպութեան անհրաժեշտ ու հարկեցուցիչ դործը:

Տ. Տ. Խապայեան Սրբազան, գիտակից իր պարտքին ու կոչումին, ծանր դործի մը գլուխը կը գտնուի այսօր: Օրն ի բուն իր գլուխը կախած է դրասեղանին առջև, այն կէս-մթին սենեակին մէջ, դեանայարկ, որ միւսնոյն ժամանակ իւր աշխատանոց, ճաշարան և ննջարան կը ծառայէ իրեն. մերթնդ մերթ դուրս կ'ելլէ իր խուցէն, մտածումն ու յոգնութիւններէն տաղտկացած իր գլուխը լուալու համար մաքուր օդի հոսանքէն, ու իր պարիկ հասակը ցցած, կը նայի մտախոհ, լուրջ ու սեւեռուն նայուածքով մը, թեմական բաղմապահանջ պէտքերուն վրայ, ու ամէն անգամուն՝ հառաչանքը կը

խեղդուի իր Հօտապետի կուրծքին տակ: Պարտականութեան կատարումն է միայն դոհացումը: Կիլիկիոյ Շնորհազարդ Հայրապետին միակ մխիթարութիւնը, Կիլիկեան աթոռին և թեմերու դարգացումն ու յառաջդիմութիւնը կախում ունին վեհ. Սուրբանին հոգածութիւններէն, Ազգ. Պատրիարքարանի իրական և լուրջ օժանդակութիւններէն, և ընդհանուր աղգին արդիւնաբեր համակրութենէն: Ասոնց ամէնուն ամբողջութիւնն է որ պիտի կրնայ օգտակար ընել և արդիւնաւորել Նորին Ս. Օծութեան փափաքներն ու ձգտումները, որոնք Սոյ Հայրապետական Աթոռին և Կիլիկեան ժողովուրդին բարեօքումին շուրջը կը թեւածեն:

ՄՈՒՇԵՂ. ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՄՈՍԷ ԲԱԴԻԿԸ

Մոմի ու ներկի պղտիկ մինինիկ կերտւածք մը կայ հիմակ աչքիս առջև, անշուշտ ու անշարժ, որը վարպետին ձեռքին մէջէն դուրս եկած է իւր մէկ նմանագործութիւնը իրական բաղերուն որոնք լայն լայն կը սիրեն փռուիլ ջուրերուն վրայ, ու կը կրկնան ու կը ճչեն անոնք վազելով վազելով կարմիր դեղին կտուցներովին՝ վեր վերցնելու համար ծանծաղուտ այդ ջուրերու խորքէն: Ինչ որ մարդկային ձեռքը կը թափէ աւանդ մէջ, ու ամէն ինչ որ բնութիւնը կը պարպեւէ, բոլոր գեղեցիկ ու ազտոտ իրերուն հետը: Ու անոնք կը սիրեն լափել այդ ամէնը, ու կը լոգնան անհոգ ու վայրենի:

Այդ փետուրներու ու քնքուշ աղուամաղերու ամբողջ շնորհալիւրէն ձեւուած իրանին մէջէն դուրս երկնցող այդ բարակ երկար վիզը, որ անմահ գլուխով մը կը վերջանայ ալքերու սև ուլուն բացուածքովը և տափակ կտուցովը, որ իր թեւաբախումին մէջ դէպի ետ կը ծռի այնքան խիզախօրէն, ինծի մտածել կուտայ ակաւայօրէն մարդկային կեանքի բովանդակ իրադարձութիւններուն վրայ ու աչքիս առջև կ'ուղան փափուկ փետ-

րազարգ-այն հողիները որոնք արտաքին հա-
յեցուածքով կը պատկերացնեն իրենց լրայ
բովանդակ քնքուչութիւնը ու շատ հաճելի
աղւորութիւնը իրենց մարմիններուն, մոռնա-
լով որ ինչպէ՛ս կ'ոնձկայ իրենց հոգիները այն
ամէն աղտոտութիւններուն ու չարաչուք
նախանձոտութիւններուն որ մարդկային խիղ-
ճը՝ ճշմարիտ գիտութեան համերաշխութեանը
անուշովը մթութեան և տգիտութեան գիրկը
կը նետէ:

Ու ատոր համար, սակայն, չեմ կրցած համակրիլ լադերուն, այդ ընտանի սիրուն հաւքերուն որոնք ջուրի անշարժ կայքերուն կը դիմեն աղտոտ բուսականներով և կենդանականներով սնանելու համար, եւ երբ աղտոտ ցեխերու և ջուրերու մէջէն ալ կ'տացած են իրենք, կը չարժին, կը վազեն ու կը թոթլւիին անգամ մըն ալ, մաքրուած ստկուած ըլլալու խաբկանքը տալով սակայն:

Ինչքան սիրուն են իրենք այն ատեն :

Եթէ չեմ սխալիր, պէտք է պակասած ըլլայ մեր ընկերական ու գրականական կեանքին մէջէն թիւը այն բաղեցրուն որոնք կեղծիքի ու յախտնական չափարումի ներքե շատ լաւ գիտեն սքողել բովանդակ անկարողութիւնը ու աղտոտութիւնը իրենց։ Զարմանալի է սակայն որ մեր ընկերական ու գրական հրապարակը պէտք եղած անունները մատակարարէ ատոնց, եկեղեցիին, դպրոցին, ու լրագրութեան միջոցով։

Ու աչքերս կը յառին մոռէ բաղիկին, որ
չգիտէ սուղիւ ջուրերուն խորքը, հմայք չու-
նին իր փեսուները, ու՝ ա՛լ մշտնջենապէս
փակ իր կտուցները չեն ցանկար գետնի ու
ջուրի ազտոտ որդերուն, ակնպիշ կը նայի
ինքը մինչև որ հալի օր մը, բոլոր կի-
սատ խակ մտածումներուն պէս որոնք ա-
տեն մը կ'ապրին սակախ:

ԽՈՍՐՈՎ ԲԷՇԻՇԵԱՆ

879479

Թե արդիսուհներն հոգիիս թրուշուն՝

Անխտից, մրշուշոտ հորիզոններուն

Ի դժուր կը ձրգտին, անոնք մի'շտ հեռուն,
Հեղնոտ կը դիտեն այդ խօլ, հեւքոտ չուն:

Ի՞նչ ձև, — հընչունութիւն ոսկի, գոհար վանկ —
 Հըրայրքը տրոփուն երազանքներուն
 Որոնք ամէն օր, կուգան մօլորուն՝
 Փրցիլ յոգնարանը, տըխուր գանկիս տակ...

Ո՛վ վայելու մի բաղձանք՝ եր անհուն,
Անժանութ կընոյ մը կամ կուսութեան
Մը յուշքովն օծուն խըրոխտ ու փարթամ
Տեսայանկարի մը դիմած պահուն՝

Թըռչուն-հողիս, օ՛հ, ինչո՞ւ իր պաղքըին
Մէջ կը փնտրատուի, ու բիւլ ծըւէններ
Իր այերասպար մարմնէն կարեւէր
Ման կուգան օդին մէջ սարսըռազին:

...Այլ ի՞նչ փոյթ : Մի՞թէ վերացումներու
Ըղդայութեան մերթ չա՞րժեր աւելի

Բան հեշտանքներու մէջ—դառնու թեամբ լի—
կոր ընկուղանքը՝ հողի մ'արու...

Իցի՛ւ խընայուէր սըլացիկ հոգւոյն ,

Զի օգտակառոյց երազներէ վար

Անկումի դա ին տոկայ է դրժումը :

—Բայց ինչո՞ւ է կ'օրրեն սիրտս՝ իղձեր անհուն :

Մ. ՌԻԶՈՒՐԼԵԱՆ

“ԱՆՅԱԶՈՂ ԿԵԱՆՔԵՐ”

(ՌՈՄԱՆՈՍ ՍԷՏԷՖԱՆԻՆ ՇՈՒՐՁԸ)

«ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆ»ԻՆ

Յարգելի պաշտօնակից

Մասիսի նախորդ թիւով Ռոմանոս Սէ-տէֆանեանին նուիրուած քանի մը տողերը արտատպելով՝ նիւթ ըրած էիք ընդարձակ իմբազարկանի մը . յոյս յայտնելով ձեր կողմէն ալ, որ այդ բեմական հին աշխատանքին ընտանիքը խեղճ չի մնար : Ու աւելցուցած էիք կարգ մը խորհրդածութիւններ «Անյա-ջող կեանքեր»ու մասին : Ուր կը հարցնէք որ հանգուցեալը եթէ դերասան մըն էր՝ ինչո՞ւ դերասանութիւնը ձգելէն ետքը ուրիշ յարմար գործ մը չէ գտեր . կամ ինչո՞ւ խմբադիր չըլլար՝ դերասանութեան մէջ անյա-ջող ելլելէն ետքը, — հեգնու թիւն մը որ երի-ցադոյն ու փորձ հրապարակագրի մը գըր-չին տակ տարօրինակ տպաւորութիւն մը կը թողու, — կամ ինչո՞ւ տոմարակալութիւն չէր գիտէր՝ որ գործ գտնէր վաճառատան մը մէջ . ինչո՞ւ առողջանութեան կամ արտասու-նութեան (diction) դասատու չըլլար մեր վարժարաններուն մէջ, քանի որ դերասան էր, այսինքն գեղեցիկ առողջանութիւն ու-նէր . կամ ինչո՞ւ արհեստ մը չէր սորված՝ ինչպէս հանգուցեալ Մաղաքեանը որ արուես-տով դերասան էր ու արհեստով կօշկակար : Ու շարքը առաջ տանելով, կը յիշէք Փրան-սերէնի ու գերմաներէնի հմտութեան պէտքը ամսական 10 ոսկի շահելու համար . կը բա-ցատէք՝ առանց զրամագլուխ ունենալու յանձնակատար ըլլալու առաւելութիւնները, սնանկութիւն մը կաղ խիւրիպելու հնարք-ները, ու դեռ ինչ որ կրնայ երեւակայութիւն՝ անյաջող կեանք մը յաջողուածի վերածելու համար... տեսականին մէջ :

Ձեր բոլոր տեսութիւնները կրնան ճիշդ ըլլալ՝ իբրեւ գործնական մտքի տէր ու դրա-կան հռչակուած լրագրագետի տեսու-թիւններ : Դժբաղդաբար, կեանքը theorie-

ներով չէ որ կը կառավարուի, և բաղդը կամ ճակատագիրը երբեմն վերիվայր կը յիջեն ամէնէն առողջ սկզբունքներն իսկ : Ռոմանոս Սէտէֆանեանը այս ճակատագրային հարուածներէն մէկուն ենթարկուած էակ մըն էր որ չի յաջողած մը մնաց մինչև վերջը . աւելի արդարատիւ պէտք էր իրեն՝ քան զինքը քննադատել :

Կը գրէք թէ պատեհութիւն չէք ունե-ցած անձաբ ճանչնալու բեմական այդ վա-ղեմի աշխատաւորը : Կուղէ՞ք որ ներկայաց-նեմ գինքը ձեզի ու ձեզի պէս հետաքրք-րուողներուն, որչափ որ գիտեմ :

Ասկէ 14—15 տարի առաջ, — այն թուա-կաններուն ուր պատիւ ունէի ձեզի հետ խմբադրութիւն ընելու Արեւելի մէջ, — առտու մը երկտող մը ստացայ՝ ծանուցանող թէ Ռոմանոս Սէտէֆանեան, վաղածանօթ հեղի-նակը, թատերախաղ մը գրել է զոր պիտի ներկայացնէ Նոր Թատրոնի բեմին վրայ : Այս առիւթը Արեւելեան Թատրոնի փայլուն շրջ-ջանի յիշատակները կ'արթնցնէր մտքիս մէջ, ինչպէս լսած ու կարդացած էի : Չէի ճանչ-նար Սէտէֆանեանը ոչ ալ տեսած էի Արեւելե-ան Թատրոնը որու միջոցին՝ տղայ մըն էի դեռ : Բայց առնչութիւն մը, կապ մը կար երկուքին միջև . ու իմ սկսնակ հրապարա-կագրի և մանաւանդ գեղարուեստի վերա-բերող նիւթերու մասին խանդավառող երի-տասարդի գրիչս՝ կը մղէր զիս համակիր տո-ղեր նուիրել այս թատերական ձեռնարկին, որ չքաւորութեան մէջ ինկած հեղինակի մը վիճակը բարեփոխելու պիտի նպաստէր : Թեր-եւս կը սխալէի իմ համակրութեանս մէջ՝ հեղինակին արժանիքին մասին, — կը խոս-տովանիմ, — որ հեռաւոր մշուշի մը մէջէն կ'ուրուագծուէր . բայց նպատակս աւելի բա-րեգործական էր քան գեղարուեստական :

Ներկայացման իրիկունը հասաւ վերջապէս ու խաղը ներկայացուեցաւ . Մովսէս ԵՐԶԱՆԵ ԵԹՈՂը տուածին պէս բան մը, անկէ աւելի երկար ու նուազ ճարտարութեամբ հիւսուած տեսարաններ, անկապ, անյարկ : Նոր Թատ-րոնի սրանը որ կիսովին հաղիւ լեցուած էր,

ներկայացման կիսուն գրեթէ թափուր դարձաւ. ձանձրացողները մեկնած էին, ու մնացողներս, աւանդական դարձած սովորութեան մը հետեւելու հաճոյքին համար էր որ վերջին տեսարանին վրայ վարագոյրը իջնելուն, մեքենական շարժումով մը ծափահարեցինք:

— Հեղինակ, ի տե՛ս, գոչելով:

Ու հեղինակը բեմ եկաւ, երկչոտ՝ զգուշաւոր յառաջացումով մը, աւելի ամօթահար՝ քան քաջալերուած,— վասն զի գուլիսէն նշմարած էր հանդիսականներուն մեծ մասին մեկնիլը:

Ռոմանոս Սէտէֆանը առաջին անգամ կը տեսնէի այդ իրիկունը. նիհար, դալկահար դէմքով ծերունի մըն էր, իր վտիտ մարմինը ու հինուկ հագուստները պարփակած՝ մաշած բալթոյի մը մէջ. ժամանակէն կարճեցած տափատ մը հագած էր և կօշիկները կարկտաններ ունէին: Այդ ներկայացման հասոյթէն կը յուսար քիչ մը կոկուիլ, վրան գլուխը նորոգել ու ընտանիքին «աղէկ օր ցցունել»: Յուսախափ եղաւ խեղճ մարդը:

Յաջորդ օրը մեր թերթերուն մէջ անողոք քննադատութիւններ երեւցան իր հեղինակութեանը մասին, մինչ ես լուռ կը մնայի՝ սխալս ճանչնալով:

Տարիներ ետքը, դերասանապետ էքշեանին մահուան առթիւ, երբ հանգուցեալին տունը կ'այցելէի՝ կենսագրական նօթեր քաղելու, դուռը բացողը Ռոմանոս Սէտէֆանը եղաւ, որ բարեացակամ պաշտպանութիւն մը կը վայլէր այդ ընտանիքին կողմէ: Աւելի՛ նիհարցած էր, աւելի՛ ծերացած ու հագուստները կը մատնէին դժուարաւ պարտըկուող խեղճութիւն մը: Ասով հանդերձ, սիրտ ունեցաւ շահեկան տեղեկութիւններ տալու էքշեանին բեմական գործունէութեանը վրայ. բայց չի մոռցաւ, տխուր շեշտով մըն ալ, սրտին ցուր արտայայտել՝ իր անյաջող հեղինակութեան ներկայացմանը վրայ գրուածներուն առթիւ: Սփոփեցի զինքը, որչափ որ հնար էր:

Իրիկուն մըն ալ, — բաւական ատեն ետքը, — մթնշաղին, Բանկալթիի քովընտի ու

ամայի փողոցներէն մէկուն մէջ, ուր կը բռնակէր, հեռուէն նշմարեցի թատերական նախկին հեղինակը որ... կազի թիթեղնայ երկու դոյլերով ջուր կը կրէր իր տունը. քայլերս փութացուցի ու ճամբաս փոխեցի, հանդիպումի մը տխուր հարկին մէջ չի դնելու հար զինքը:

Ահա՛ բոլոր գիտցածս ու տեսածս Ռոմանոս Սէտէֆանին վրայ:

Ա՛լ մեղադրեցէք զինքը, սիրելի Քէչեան էֆէնտի, թէ տոմարակալութիւն, ֆրանսերէն, գերմաներէն չէր գիտեր, վաճառատան մը մէջ ծառայելու համար՝ երբ բեմական կեանքը չի ժպտեցաւ իրեն. թէ գէթ արհեստ մը սորված ըլլալու էր՝ խանութպանութիւն ընելու համար և բացատրեցէ՛ք ախուր հեգնութեամբ մը, կեանքին հնարոււորութիւնները, անակնկալները վերացական կերպով հասկնալու դառնութիւնները:

Յաջողածներու, բաղդաւորներու համար ինչքան հեշտ է գրել այս տեսակ նիւթերու վրայ, զրականօրէն, հանդարտ միտքով ու լուրջ գրիչով:

Բայց եթէ հաշուի առնէիք նաեւ բա՛ղդ կամ ճակատագիր ըսուած բանը, որ երբեմն անօթի կը թողու լեզուագէ՛տն ալ, արուեստագէ՛տն ալ, գրագէ՛տն ալ, եթէ մտածէիք թէ կեանքի մէջ անխուսափելի պատահարներ, ձախորդութիւններ կան որոնց առջեւ տեղի կուտայ ամէն հաշիւ, ամէն կանխատեսութիւն, ամէն խնայասիրութիւն, թերեւս նուազ խստութեամբ դատէիք Արեւելեան Թատրոնի այս նախկին հեղինակին ու աշխատաւորը որ գիշերօթիկ կրթարանի մը տղոց վրայ հսկողի պաշտօնին մէջ վերջացուց իր կեանքը:

Եւ յետոյ, ի՞նչ պիտի ըսէիք Ադամեանին համար, որ ո՛չ միայն առաջին կարգի դերասան մըն էր, այլ և նկարիչ մը, բանաստեղծ մը, լեզուագէտ մը, և որ օտար հիւանդանոցի մը տխրաբոյր խոցին մէջ աւանդեց իր հոգին, Տօքթոր Բլէսքովի դարմաններէն և ուսու մայրապետներու խնամքներէն շրջապատուած:

Ճակատագիրը, fatahitén պէտք է միշտ հաշուի առնել, երբ կը ճառենք «անյաջող կեանքներ»-ու վրայ:

Ուրախ եմ, միայն, որ ձեր բազմածառալ թերթին միջոցաւ՝ համամիտ կը գտնուիք որ Ռոմանոս Սէտէֆանեանին ընտանիքը խեղճ չի մնայ ու օգնութեան ձեռքեր կարկառուն իր անդամալոյժ զաւկին ու բանուորուն հի աղջըկանը:

Սյաքանն ալ սիրովարար բան մըն է՝ ձեր պարզած դրական ու գործնական տեսութիւններուն մէջտեղ, որոնք աւելի՛ պիտի պատշաճէին մսխող կեանքի մը կամ իր գործը չգիտնալուն հետեւանքով չքաւորութեան մէջ ինկած վաճառականի մը կամ արհեստաւորի մը վիճակին՝ քան լքուած, հիւժած ու անօթի մեռնող բեմական աշխատաւորի մը ու թատերական ծերունի հեղինակի մը մահուան առթիւ:

Տ. Ա.

ՅԱԻԱԿՅԱԿԱՆ

«Ո՛հ, ներէ՛ ինձ, Աստուած իմ, մօրըս արցունքը տեսի...»:

Վաղափն բանաստեղծին այս տողը, — օրհասական անկողնին մէջ գրուած տխուր քերթուածէն, — անգամ մըն ալ յիշուեցաւ, Դուրեան Սրբազանին ծերունազարդ մօրը մահուան առթիւ, որ ցաւակցական անկեղծ արտայայտութիւններ առաջ բերաւ եկեղեցական և աշխարհական ամէն դասակարգերուն մէջ: Պետրոս Դուրեանին սիրելի յիշատակը ու իզմիրի գրադէտ Առաջնորդին վայելած յարգանքը տարբեր տպաւորութիւն մը չէին կրնար թողուլ՝ Դուրեան ընտանիքը սուգով պատող այս գոյժին առթիւ:

Ս. Պատրիարքը, բարձրաստիճան եկեղեցականներ, Պատրիարքարանի ղիւանապետներն ու բազմաթիւ ծանօթ անձնաւորութիւնք վշտակցական հեռագիրներ ու նամակներ փութացուցին իզմիր, մինչ այստեղ՝ հանգուցելոյն երէց որդին, փաստաբան Ագապիս էֆ. Դուրեան, կընդունէր ոչ նուազ համակիր ցաւակցութիւններ:

Տիկին Արուսեակ Դուրեանի յուզարկաւորութիւնը կատարուեցաւ չորեքշաբթի առաւօտ, Սկիւտարի Ս. Կարապետ եկեղեցին, նախադահուիթեամբ կրօն. ժողովի ատենապետ Տ. Դրիգորիս արքեպիս. ի որ Ս. Պատրիարք Հայրը կը ներկայացնէր: Ներկայ էին նաեւ, Տ. Հմայեակ եպիսկ. Դիմաքսեան, Տ. Դէորդ եպիսկ. Երէջեան եւ Տ. Մկրտիչ եպիսկ. Վահագետեան, բազմաթիւ վարդապետներ ու քահանաներ, Յուզարկաւորներու ստուար բազմութեան մէջ կը նշմարուէին Պատրիարքարանի ժողովականներ, վաճառականներ, փաստաբաններ, լրագրապետներ, ուսուցիչներ եւ ամէն դասակարգի աղջայինք: Դամբանականը խօսեցաւ Տ. Բարգէն վրդ. և գերեզմանատան մէջ ալ, թաղման պահուն, դամբանական մը արտասանեց Տ. Տիրայր Վրդ.՝ Պետրոս Դուրեանի մահարձանին առջեւ, որուն շուքին տակ ամփոփուեցաւ իր առաքինազարդ մօր մարմինը:

Սգակիր հետեւած էին դագաղին՝ Տ. Ղեւոնդ վրդ. Դուրեան, Ագրիպաս էֆ. ու փեսան Օննիկ էֆ. Մինասեան, որոնք ընդունեցին ներկաներուն ցաւակցութիւնները: Սմբազրութիւնս ալ կը փութայ իր խորին վշտակցութիւնը յայտնել Դուրեան Սրբազանին ու իր յարգելի եղբօրը, ինչպէս նաեւ ամբողջ Դուրեան ընտանիքին:

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՆՕՐԵՐ

Բարիգի այս տարուան գեղարուեստական «Սալօն»-ին ցուցադրութեանց մասնակցեր են չորս հայ արուեստագէտներ, — Պ. Զաքարեան՝ կարգ մը «նադիւռ ժողով»-երով, Պ. Ա. Շապանեան՝ երկու ծովանկարներով, Պ. Սեպուհեան՝ Պէկեան՝ տղու կիսարձանով մը եւ Պ. Էտկար Շահին քանի մը «օֆօրթ»-ներով:

Ասգապսականի նորընտիր առաջնորդ Տ. Բարթողիմէոս եպիսկ. Դէորդեան իշխածնէն հեռագիր մը ուղղելով զինքը ընտրող մարմինին, հաւանութիւն եւ շնորհակալութիւն յայտնեց է: — Տ. Մալթոյ վրդ. որ Դաւրէժ կը գտնուէր վերջերս, Հայրապետական հրամանով վերադարձի է իր պաշտօնատեղին՝ Սալմաստ:

Ս. Հայրապետը հեռագրաւ դիմում ըրեր է Ռուսիոյ արտաքին գործոց նախարար Համսորթի կոմսին՝ խնդրելով որ հրահանգ տրուի դիւրացնել զէպի Ս. Էջմիածին աղետալութիւնը այն վարդապետներուն որոնք եւ պիտկոպոս պիտի ձեռնադրուին :

Նժանախօսութիւն. — Անցեալ կիրակի օր տեղի ունեցաւ ի Բերա, սեղանաւոր Կարապետ էֆ. Չէչէեանի բնակարանին մէջ, Ներքին Գործոց նախարարութեան Տպագրական Դիւանին ընդհանուր քննիչ Վսեմ. Սիւակ Ֆէրիտ պէյի նշանախօսութիւնը՝ Ազն. Օր. Նուարդ Կ. Չէչէեանի հետ, երկու կողմի ազգականներու և բարեկամներու ներկայութեամբ, որոնց մէջ կը նշմարուէին՝ Տ. Հրմայեակ Սրբազան, Ներքին գործոց Բարձր. նախարարին կնքապահ Վսեմ. Հասան Սապրի պէյ, Կայս. Պալատան Թարգմանիչ Արամ Ա. տիլ պէյ, Բերայի ընդհ. դատախազ Թադէոս էֆ., Յովհ. էֆ. Թորոսեան, Պապի էֆ. Պապոյեան և ուրիշ ծանօթ անձնաւորութիւններ որոնք այս բերկրալի առթիւ, շերմագին բարեմաղթութիւններ ըրին Վսեմ. Կայսեր արեւշատութեանը համար : Տ. Հրմայեակ Սրբազան իր օրհնութիւնները ձօնեց խօսեցեալներուն որոնք ընդունեցին ներկայներուն շնորհաւորութիւնները : Վսեմ. Սիւակ Ֆէրիտ պէյ բարձր գնահատմանց արժանացած է իր ցոյց տուած կարողութեանը համար և իր պաշտօնը կը վարէ ձեռնհասօրէն : Օր. Նուարդ Չէչէեան խնամեալ դաստիարակութիւն մը ստացած՝ օժտուած է սրտի և մտքի յատկութիւններով : Այս բարեղէպ նշանախօսութեան առթիւ արտայայտուած խնդակցութեանց կը միացնենք մեր ալ շնորհաւորութիւնները :

Ուսուցչապետ Ռէթէոս էֆ. Պէրպէրեան ի մօտոյ հրապարակ պիտի հանէ «Դպրոց և Դպրութիւն» անուն հատոր մը որ կը պարունակէ օրաթերթերու և շաբաթաթերթերու մէջ հեղինակին հրատարակած գրական ու կրթական յօդուածները :

Եգիպտոսէն կը հաղորդեն թէ հանգուցեալ Թագուր փաշայի այրին մտադիր է Ուրբանոց մը հիմնել : Բայց, մանրամասնութիւնք կը պակսին այս բարեգործական լուրի մասին :

Ազգ. Հիւանդանոցին ի նպաստ կազմակերպուած ձայնական և գործիական Նուագահանդէսը տեղի պիտի ունենայ վաղը՝ կիրակի ցորեկ, Բերայի Թաղապետական Թատրոնին մէջ, մասնակցութեամբ հոյ և օտարազգի արուեստագէտներու եւ ճոխ յայտադրի մը համաձայն : Կարգադիր մասնախումբը, որուն կը նախագահէ Վսեմ. Գարբիէլ էֆ. Նորատունկեան, կազմուած է հետեւեալ կերպով. —

Տեսրք՝ Գարակէօզեան Արշակ, Գարամանեան Արամ, Գնահեան Սարգիս, Էստեան Վահան, Խօրասանճեան Կարապետ, Խօրասանճեան Պետրոս, Կիւմիւշկէրտան Տիրան, Հարենց Աստուածատուր, Ղազարոսեան Տօքթ. Տիրան, Ճշմարտախօսեան Ջարմայր, Մանուկեան Մկրտիչ, Յակոբեան Մարգէն, Շամահանճեան Գրիգոր Խան, Րէիզեան Մահասէ, Փանոսեան Սղեքսանդր, Ֆնտզիեան Արտաշէս :

Սոյն գեղարուեստական ու բարեգործական ցերեկոյթը փայլուն և յաջող ընծայելու համար նուիրուած ջանքերը արդիւնաւորուած ըլլալու ամէն հաւաստիք տուած են արդէն, եւ երկսեռ հանդիսականներու բազմութիւնը որ պիտի դիմէ վաղը Թէփէ Պաշլի Թատերասրահ՝ ո՛չ միայն Հիւանդանոցին նպաստած ըլլալու, այլ նաեւ ընտրեալոցն Նուագահանդէսի մը ունկնդրած ըլլալու հաճոյքը պիտի վայելէ :

Խասգիւղի Գալֆաեան Որբանոցի նորագութեան Յանձնաժողովը՝ ծախուց հաշիւները տեղեկագրով մը Պատրիարքարան ներկայացուց, որմէ կերեւայ թէ 1150 ոսկի ծախք եղած է շինութեան համար, և 60 ոսկիի չափ ալ կահաւորման համար : Ծարտարապետ Ստեփան էֆ. Համամճեան ձրիաբար ստանձնած էր շինութեան ճարտարապետութիւնը, ինչ որ զգալի խնայողութիւն մը եղաւ :

Հիմնադիր—Կ. Ս. ԻԹԻԻՃԵԱՆ
Տէր ԷԼ ՏԳՐԵԳ—ՏՈՒԹ. ԵՂՈՒԱՐԴ ՄԱՍԻՍ
Տպագրութիւն ԱՐՄԵՆԻԱ Օրագրի

LA CONFIANCE

ԼԱ ՔՅՆՖԻԱՆՍ

ԿԵՆԱՅ ԱՊԱՀՈՎ Գ. ԸՆԿ.

Հիմնադրվել է 1875 թ.

Կը գործէ ուղղակի ձեռքով. կառավարութեան հսկողութեան ներքին ընթացիկ ապահովութեամբ. 339 ՄԻԼԻՈՆ Ֆր. Իրամագլուխ եւ պահեստ 38 ՄԻԼԻՈՆ Ֆր. Ընդ գործակալ Պոլսոյ եւ գաւառաց ԱՐԱՄ Ս. ԳԱԼՖԱՆԱՆ.

Պոլիս, Էմին-Էօթի, Լաքիֆ խան Նո. 1
Գաւառները պատուար գործակալներ կը փոխառնին:

4—50

ՅՈՎԱԼՔՓ ՊԱԼՊԱԼԵԱՆ (ՄԵԶՐՈՒՆԻ)

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Մուշաֆէրիէ Հիւանդանոցին եւ

Պարսկական Դեպոյ սնտուս:

Բերա, Մեծ Փողոց, Թագսիմ, քիւ 61

Զորանեան արաւոքման

Պալպալեան առէն օր ահուայի ամէն տե-
ռակ հրանդուիքներէն որոշ տառապողներ,
կ'ընդունի. իսկ Ուրաթ, Կիրակի եւ Երեք-
շաբթի մինչեւ ժամը 5: Գրեթեւան օր եւ է
ժամուն կարելի է դիմել: Պալպալեան կ'ե-
րաջխաւորէ իր լիցոյցած ու չինած ահուա-
նեքը: Ցորեկները ահուայ քաջել տալու հա-
մար որոշ վարձք մը չկայ. քաջել տուողին
կամքէն կախեալ է: Վկայեալ տառամարու-
ժունի Տիկին Բօլին եւս կը գտնուի միշտ նոյն
դարձանաւան մէջ: Աղփայտեալն ձրի 5—10

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Գ. ԳԱՐՐԻԷԼԵԱՆ

ԲԵՐԱ, ՄԵԾ ՓՈՂՈՅ ԹԻԻ 200

Կալածա-Սէրայի Լիսին դէմ

Գե. Նե. Շք. օրերը առաւօտեան կանու-

խեն մինչեւ իրիկուան ժ. 11 1/2

Բե. Գե. Ուր. օրերը 6են մինչեւ 11 1/2

Երբեք օրերը ժամոցորտեամբ 4—10

PHOENIX ASSURANCE L Co.

ՖԻՆԻՔՍ

Հիմնադրվել է 1782 թ.

ՊԵ ԳԱՐՐԷ Ի ՊՈԼԻՍ 1869 թ. Ի ՎԵՐ

ԱՆԳԼ. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.

Իրամագլուխ եւ պահեստի դրամ

ԱՆԳԼ. ոսկի 4,218,000

Ֆինիքս ընդ հրդեհի դէմ Ապահա-
վագործէն Ընկերութիւն մըն է, ծանօթ
իր պատուաւորութեամբ եւ վստահ մէջ
իր անմիջական վճարումներով:

Ֆինիքս կ'ապահովագրէ հրդեհի եւ
կայծակի դէմ ամէն տեսակ առարկա եւ
շարժուն ստացուածք, յոյժ նպատուար
պայմաններով:

Ընկերութեան նշանաբանն եղած է.

ՈՒՂՂԱՄՏՈՒԹԻՒՆ եւ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ
ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԸ ՎՆԱՍՈՒՑ. Յարգ վճա-
րած է առաւել քան 27,000,000 անգլ.
օսկի:

Ընդհ. գործակալ Պալսոյ եւ գաւա-
ռաց:

Գ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Վիքալիս խան, Պանֆ Օրօմանի փոյ
Ղալաքիս:

Փոխ գործակալք ի Պոլիս

ՌՈՒԲ. ԱԲԻԿԵԱՆ ՃԻՎԱՆ ԹԷԲԷԱՆ

Էմին պէյ խան Ֆիսկեան խան

Զանիլ Բիզգերու

5—10

Ա. ԷՆՔՍԷՐՃԵԱՆ

Ի Ի Ն Ի Օ Ն

ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵՆՑ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ Ի ԲԱՐԻՁ 1828-1829

Հ Ր Դ Ե Հ Ի Զ Ի Ի Ղ

Մինչև 1902ի վերջը հատուցեալ վնասք	274,000,000	Քր.
1902ին գանձուած ապահովագրին	24,000,000	»
Դրամագլուխ Երաշխաւորեալ	119,000,000	»
Ապահովագրեալ գրամագլուխ	21,500,000,000	»

Կ Ե Ն Ա Ց Զ Ի Ի Ղ

Մինչև 1902ի վերջը հատուցեալ վնասք	129,000,000	Քր.
Ընթացիկ ապահովագրութիւնք	272,000,000	»
Դրամագլուխ եւ պահեստք	158,000,000	»
1092ին գանձուած ապահովագրին	12,000,000	»

որ ընթացիկ ապահովագրութեանց գումարին հետ կը համեմատի 60% — ինչ որ «Իւնիոն»ի ապահովագրելոց կ'ընծայեն հսկայ երաշխաւորութիւն մը ՈՐՈՒՆ ՆՄԱՆԸ ԿԱՐԵԼԻ ԶԵ ԳՏՆԵԼ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՁ ԳՈՐԾՈՂ ՈՒՐԻՇ ՈՐ ԵՒ Է ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՔՈՎ:

Արեւելքի համար մասնաւոր սակացոյց՝ գեղչեալ զիներով: Նպաստաւոր պայպաններ անհամատ կերպով աւելի գերադանց քան ուրիշ ո՛ր եւ է ընկերութեան մայմանները: Շահաբաժիններու տարուէ տարի անմիջական վճարում, որով Իւնիոնի ապահովագրութեան ԶԻՐԾ ԿՆ այն վնասներէն եւ յուսախաբութիւններէն, որոնց կենթարկուին միտ առն առնէնք, որ շահաբաժիններու բարգման (accumulation d'es bénéfices) ՅՈՒԻ եւ ՎՆԱՍԱԿԱՐ դուրեքամբ գործող ընկերութեանց կ'ապահովագրուին:

Ընկերութեան դրամասունքն է ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՊԱՆԲԱՆ

Թուրքիոյ եւ Արեւելի Տնօրէնութիւն

Պոլիս, Սուլթան Համամ, Բասաժ Քաթըրնք Օզու

Մասնաճիւղ՝ Ղալաթիա, Խալէթ Խան: Գործակալութիւնք Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքաց մէջ

5-10

ՖԷՆԻՔՍ ՕԹՐԻԺԻԷՆ

ԿԱՅՍ. ԹԱԳ. ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐՀԵԱԼ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐ. ԸՆԿ.

Հրդեհի եւ կեանքի (Ի ՎԻԵՆՆԱ)

ՊԱՏՈՒԱԿԱԼ ՆԱԽԱԳԱՀ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Ն. Ա. Բ. ԴՈՒՔՍ ԼՈՒԻ ՏԸ ՊԱՎԻԷՐ

ԼԱ ԷՍԹՐԵՅԵԱ

Ապահովագր. Ընկ. ընդգեմ հրդեհի եւ ծովային արհաւիրքներու (Ի ՄԱՏՐԻՏ)

Ապահովագրութիւն կը կատարուին լաւագոյն պայմաններով:

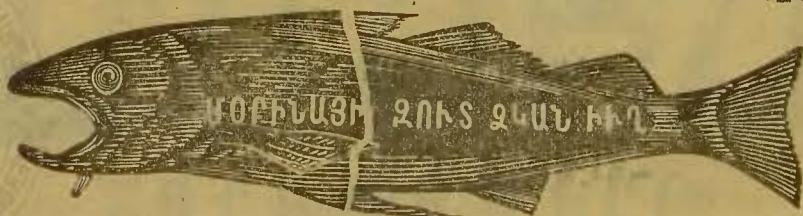
Սոյն ընկերութեանց Դրամաւունքն է Ի Կ. Պոլիս, Քուէի Լիօնէ

Ընդհ. եւ լիազօր ներկայացուցիչ Թաւրիոյ

Գ. ՅԵՐԱՅԵԱՆ

Գրասենեակ, Պոլիս, Հանօբուլօ խան, Թ. 52—53—54—55—56 5-10

ԶԿԱՆՔԻՂԻ ՊԷՏՔ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ԿՍՐԵՒՈՐ ԱԶԴԱՐԱՆ

ԴԵՂԱՐԱՆ ԽԱՇԻԿ ՖԵՍՃԵԱՆ

Կ. Պօլիս, Մահմուտ փառա Պաշի, Ապուտ էժ.ի խանիմ դեմ 261

Դեղարանս նկատելով որ՝ Պօլիսի կարեւոր եւ կեդրոն մէկ տեղը գտնուելուն առթիւ, Մօրինայի ձկան իւղի մասին եղած խնդրանքէն երբ հետզհետէ շատցած են, որոն խնդրանքին եւ ի մասնաւորի Ազնիւ յաճախողաց գահացում մը տալու եւ փոքր ինչ ծառայութիւն մը մատուցանելու համար, ուրախ եմ այս աշխատ յայտարարելու թէ՛ մասնաւոր յանձնաւն բարութեան մը համաձայն բերել տուած ըլլալով Բէթէր-ՄՕԼԼԷՐԻ Մօրինայի ձկան իւղին առաջին տեսակը, ԱԻԱՆՑ ՀՈՏԻ, կը ծախսուի Դեղարանս՝ թէ մասնաւոր շինքու մէջ եւ թէ քաղով, ամէնէն փոփոկեցում ստամոքսի համար իսկ խիստ ախտութիւն ըլլալով, թէ մեծերու եւ թէ՛ տկարակեղծ պզտիկ աղայացի Ուստի ամէն առիթ՝ օրինք կը փոփոքին խմել թէ աժան եւ թէ առանց հոտի զօտ եւ անխառն ձկան իւղ, թող հաճին դիմել դեղարանս, գէթ մէկ անգամուան փորձով մը ստուգելու մեր խօսքերուն ճշտութիւնը:

Սոյն բաղամանայ դեղարանը, այս առիթով նոր կազմակերպութենէ մը ետքը, Խալիկ Ֆէսճեանի կողմանէ, քիչ ատենուան մէջ պատիւը ունեցաւ զնահատուիլ արդոյ հաստակութենէն, որմէ քաջաշնորհալով պէտքը կըզգայ իրեն ուղղութիւնը եւ նպատակը ներկայացնել հա բուժեան:

ՆՊԱՏԱԿ.—Դո՛ւ ձգել իր յաճախորդները միշտ՝ դեղերու թարմութեամբ, եւ արուեստին խղճամբ գործադրութեամբ:

ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆ.—Մաքրութիւն, ապանեխման դրութիւն եւ պարկեշտութիւն դեղարանին սկզբունք եղած են:

Եւրոպական տան մը հետ բանակցած ըլլալով՝ ամէն շաբթու պատուաստի թարմ քիւպեր (աւր գալիմի) կը հասնին քաղաքով:

Ամէն օր Դեղարանս յաճախող Հայ եւ օտարազգի բժիշկներէն յիշենք մասնաւորաբար հանրածանօթ Բժիշկ ԱԼԼԱՀԷՐՏԻ ԷՖ.՝ որ ամէն Դ. Ե. Շ. օրեր ժամը 8—11 իրեն դիմող հիւանդները կը դարմանէ իրեն ծանօթ փորձառութեամբ եւ մասնագիտութեամբ, դեղարանին մասնաւոր դարմանասրահը, Դեղարանը ունի նաեւ ԴԻՇԵՐԱՅԻՆ ՍՊԱՍ, 5—10

ՀԱՄԱՌՈՏ ՕՍՄ. ՊԱՏՈՒԹԻՒՆ

ի պէս Ազգ. Գալսկերական վարժարանաց գրեց ԳՐԻԴՈՐ ՄԱՐԴԱՐԵԱՆ

Կեդրոնատեղին է Կ. Պօլիս Չաքմաքճըլար Զեւպիւլիւ խան, Փփոգեան Միհրան էֆ.ի Կազմաուելը. Գին 100 ՓԱՐԱ 2—10

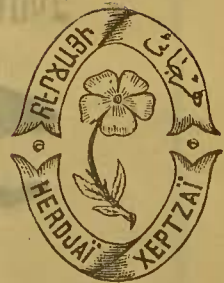
ԿԱՐԱՊԵՏ ԷՖ. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆԻ Թարգմանած գիրքերէն հետեւեալները կը գրաւուին Տէ.—Միհասեան գրառուելը եւ մայրա

Ժողովքիս միւս հայ գրաւած տո՛ւ երուն քով.	հատուր	դրո.
Կարճիք մարդոց երգումը	2	10
Ընտանեկանիկ	2	15
Փաթիղի ամուսնութիւնները	1	2
Թափառական Հրեայ	4	50
Արուարձանին տղան	3	15
Հանրակրթական ոճիւր	1	5
Սկզբունք Բաղ Տնտեսութեան	1	4
Ընտանեկան գաղտնիքներ	3	15

ԱՌԻԹԵՆ ՕԳՈՒՏ ՔԱՂԵԼ

ՎՃԱՍՌԱՏՈՒՆ

ՀԱԵՐ ՃԱՅԻ

ԱՊԱՌԻԿ ԵՒ ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՍՌՈՒՄ

Գոհարեղեններու, ամեն տեսակ կահ կահասքներու եւ ամենեւնի նորաձեւ

հագուստներու, ելլն.

Պատիւ ունինք ծանուցանել պատուարժան հասարակութեան թէ՛ մեր վաճառատանց ապրանքներուն տեսակները աւելի ճոխացնելու ու մեր յարգելի յաճախորդաց աւելի գոհացում ապրելու նպատակով, ՈՍԿԵՐԶՈՒԹԵԱՆ վերաբերեալ ամէն տեսակ ապրանքներէ զտա. կրնեալ եւ այրերու համար՝ եւ մեծ ու փոքր ամէն տարիքի յատուկ ԶԳԵՍՏԵՂԵՆՆԵՐՈՒ, ճերմակեղէններու եւ (թօհաֆիէ) ու միանգամայն ամէն տեսակ առաջնակարգ ԿԱՐԱՍԻՆԵՐՈՒ (ձեղունի լամբաներ, օֆիսէներ եւ այլն.) ճոխ մթերանոց մը հաստատած ենք. խիստ դիւրամատակցելի գիներով, եւ կանխիկ ու ապառիկ պայմաններով:

Արդ՝ կը հրաւիրենք մեր համակրելի յաճախորդները, որ հաճին դիմել վերաբերեալ վաճառատները, ուրկէ անտարակոյս անհուն գոհունակութեամբ պիտի մեկնին:

ՎՃԱՐՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

1. Ապառիկ գնողներու համար հարիւրին 20. կանխիկ եւ մնացեալ գումարին հարիւրին 5 շաբաթական վճարմամբ:

2. Կանխիկ գնողներու համար հարիւրէն 5 զեղչ:

3. Կանխիկ ծախումով ապրանքներէն միմիայն ադամանդեայ գոհարեղէնները երբ գործածուած ըլլա՞յ մնացած ըլլա՞ն հարիւրին 10 զեղչով եւ կռնուին: Իսկ ապառիկ ծախումով եւ անվճար մնացած միմիայն ադամանդեայ գոհարեղէններն ալ հարիւրին 15 զեղչով եւ կռնուին:

5-10

ՍԱԿԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ԶԿԱՅ

Յ. Գ. Շարաձական վճարմանց համար հաւաքիչներ ընդմիջտ պատրաստ են:

ՄԵԾ ՇՈՒԿԱՅ ՈՍԿԵՐԶՍՅ ՓՈՂՈՅ, ԹԻԼԻ 13 Կ. ՊՈԼԻՍ

ՌՕՍԻԱ-ROSSIA

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀ, ԿԵԱՆՔ, ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ, ԱՐԿԱԾՔ

1881 մարտ 20ի կայս. Ուքազով արտօնուած

Կեդրոնատեղին Բեդերսպուրկ, իրեն յատուկ շէնքը:

Ընկերութիւնը խիստ նպաստաւոր պայմաններով ապահովագրութիւններ կ'ընդունի ԿԵԱՆՔԻ վրայ, եւ ՀՐԴԵՀԻ, ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔՆԵՐՈՒ, ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒ ԴԷՄ, ցկեանս ապահովագրութիւն ՇՈՐԵԿԱՌՔՈՎ ԵՒ ՇՈՐԵՆԱԻՈՎ ՈՒՂԵՏՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ, ինչպէս նաեւ ՀԱՅԵՂԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՊԱԿԻՆԵՐՈՒ ԿՐԱՐՈՒՆ ԴԷՄ:

Ընկերութեան դրամագլուխը, ամբողջապէս վճարուած

10,666,667 ֆրանք

Երաշխաւորութեան գումար աւելի քան

142,585,000 »

Ընկերութեան ապահովագրուողներուն վճարուած դրամագլուխ եւ վնասուց հատուցում

314,768,000 »

1903 տարւոյ մէջ դանձուած ապահովագրին եւ տուրոս

56,585,800 »

Ամէն տեսակ տեղեկութեանց համար դիմել Կ. Պոլսոյ մասնաճիւղին, Աղաբեան խան, Վոյվոտա, Ղալաթիա,

5-10